

ρόθη διά τῆς κατασκευῆς νέας ἀμφικλινοῦς στέγης τοῦ ἐξωνάρθηκος ἀντί τῆς παλαιᾶς, ἥτις ἦτο τελείως κατεστραμμένη. Ἡ κάλυψις ἐγένετο διά κοίλων κεράμων. Ἐχρησιμοποιήθη καί εἰκοσᾶς παλαιῶν βυζαντινῶν κεράμων, αἵτινες εἶχον περικολληθῆ ἀπό παλαιᾶν στέγην.

10. **Νεοχωράκι Ἄρτης.** Κατά τὴν βορείαν, ἀνατολικὴν καὶ νοτίαν πλευρὰν τῆς Παναγίας τοῦ Μπρυῶνῆ εἶχον συσσωρευθῆ ὄγκοι χωμάτων με ἀποτέλεσμα νὰ διαποτιζῶνται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας οἱ τοῖχοι τοῦ μνημείου. Ἐγένετο εὐρείας ἐκτάσεως ἀποχωμάτωσις, ἀποκοπέντων συγχρόνως δένδρων καὶ θάμνων, φουμένων πλησίον τοῦ ναοῦ, τῶν ὁποίων αἱ ρίζαι προὔξενον ζημίαν εἰς τὰ θεμέλια.

Π. Α. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΥΤΙΚΟΝ ΖΑΓΟΡΙ

Ὁ Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων Παν. Βοκοτόπουλος ἐξήτησε τὰ μνημεῖα τῆς περιοχῆς καὶ κατέγραψε τὰς εἰκόνας καὶ τὰ κειμήλια τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν. Κατωτέρω περιγράφονται, ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ, οἱ κυριώτεροι τῶν ναῶν καὶ αἱ ὁπωσδήποτε ἀξιόλογοι εἰκόνες καὶ τὰ κειμήλια.

Ἐξαιρουμένης τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς Μονοδενδρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Καλυβίων Ἐλαφοτόπου, οὐδὲν τῶν περιγραφομένων κτηρίων εἶναι προγενέστερον τοῦ 17ου αἰ. Οἱ κυριαρχοῦντες τύποι ναῶν εἶναι, διὰ μὲν τοὺς μεγαλύτερους ἐξ αὐτῶν ἡ τρίκλιτος βασιλική, στεγαζομένη διά τετρακλινοῦς στέγης σχηματιζούσης κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν δυτικὴν πλευρὰν κολοβὸν ἀέτωμα («μισὸ κεντρί»), ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπικάθηται στενός καὶ ὑψηλὸς τροῦλλος, ἡ ἐξωτερικὴ διάμετρος τοῦ ὁποίου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ πλάτος τοῦ μέσου κλίτους· διὰ δὲ τοὺς μικρότερος ἡ μονόχωρος αἶθουσα, στεγαζομένη διά τετρακλινοῦς στέγης ἀποληγοῦσης ἐπίσης εἰς «μισὸ κεντρί». Κατὰ τὸν 17ον αἰ. ἐπιχωριάζει ὁ τύπος τοῦ ἀπλοῦ σταυρεπιστέγου ναοῦ (Α1 κατὰ τὴν κατάταξιν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἄ. Ὁρλάνδου· βλ. ΑΒΜΕ, Α' (1935), σ. 42). Εἰς τοὺς μεγαλύτερους τῶν ναῶν ὑπάρχει νάρθηξ, ὅπου ἐκκλησιάζοντο αἱ γυναῖκες («γυναικεῖον»). Κατὰ τὴν μίαν, τὰς δύο ἢ καὶ τὰς τρεῖς πλευρὰς τῶν ναῶν (ἐξαιρουμένης πάντοτε τῆς ἀνατολικῆς), προσκολλᾶται ἀνοικτὴ ἢ κλειστὴ στοᾶ, ἀπαραίτητος λόγῳ τῶν δυσμενῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῆς περιοχῆς, τῆς ὁποίας τὸ ὑψόμετρον πλησιάζει ἢ καὶ ὑπερβαίνει (Μονοδένδρι, Ἐλαφότοπος) τὰ 1000 μ.

Οἱ ναοὶ τοῦ Ζαγορίου εἶναι φκοδομημένοι διά

λαξευτῶν ἀσβεστολίθων, τεθειμένων δι' ἀφθόνου κονιάματος, ἄνευ παρεμβολῆς πλίνθων. Ἡ στέγασις γίνεται διά πλακῶν.

Αἱ τοιχογραφίαι καὶ αἱ εἰκόνες εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βορειοελλαδικῆς τέχνης, ἔργα εἴτε ἐντοπίων τεχνιτῶν, εἴτε ζωγράφων ἐκ Λινοτοπίου ἢ Χιονάδων.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξεταζομένων ναῶν κοσμοῦνται ὑπὸ ξυλογλύπτων τέμπλων, ἀμβῶνων καὶ ἐπισκοπικῶν θρόνων, με πλούσιον φυτικὸν καὶ ζωϊκὸν διάκοσμον εἰς διάτρητον τεχνικὴν, χρονολογουμένων ἰδίως ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος.

ΒΙΤΣΑ

1. Κοίμησις

Ἐπιμήκης αἶθουσα, χωριζομένη δι' ἐγκαρσίων τόξων εἰς τρία διαμερίσματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν μεσαῖον καλύπτεται ὑπὸ ὀκταγωνικοῦ τροῦλλου, τὰ δὲ ἄκρᾳ ὑπὸ ἀσπίδων. Ἡ ἀψίς εἶναι τρίπλευρος. Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν εἶναι προσκεκολλημένη στοᾶ, εἰς τὴν βορείαν ὄσπεφυλάκιον. Κατὰ τὸν Λαμπρίδην (Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα, Η', σ. 50), ἡ Κοίμησις ἦτο ἀρχικῶς μονή, μετετρέπη δὲ εἰς ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν τὸ 1554. Τὸ σημερινὸν κτήριο δὲν φαίνεται τὸσον παλαιόν.

Αἱ κοσμοῦσαι τὸν ναὸν τοιχογραφίαι ἀνήκουν εἰς τὸν 18ον αἰ. Παρίστανται ὀλόσωμοι ἄγιοι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, στηθάρια ἁγίων περιβιλλόμενα ὑπὸ κληματίδος εἰς τὴν μεσαίαν καὶ εὐαγγελικαὶ σκηναὶ εἰς τὴν ἀνωτέραν. Τὸ ξυλογλυπτόν τέμπλον φέρει ἀνθικὸν καὶ ζωϊκὸν διάκοσμον.

Σπουδαιότερα ἐκ τῶν εἰκόνων εἶναι ἡ Ὁδηγήτρια τοῦ τέμπλου, φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν:

ΔΕΥΣΙΣ ΤΟΝ ΔΟΥ(ΛΟΥ)ΛΟΝ ΤΟΥ Θ(ΕΟ)Υ | ΔΙΜ(Η)ΤΡΙΟΥ
ΥΕΡΕΟΣ | Κ(ΑΙ) ΝΗΚΟΛΑΟΥ ΣΟΥΡΕΖΤΗ |
ΖΡΜΒ (= 1634)

Διαστ. 83 x 71,5 x 3 ἐκ.

Ἐκ τῶν λοιπῶν εἰκόνων μνημονεῖομεν Σταύρωσιν με αὐτόξυλον πλαίσιον, 17ου - 18ου αἰ., με τρεῖς γυναῖκας ἀριστερά, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν ἑκατόνταρχον δεξιὰ καὶ κτήρια εἰς τὸ βάθος, ἀκολουθοῦσαν παλαιολόγειον πρότυπον (διαστ. 43 x 32,5 x 3 ἐκ.)· Πρόδρομον περωτῶν κατ' ἐνώπιον, κρατοῦντα σταυρὸν καὶ εἰλητάριον, 18ου αἰ. (διαστ. 83,5 x 44,5 x 3,2 ἐκ.)· τέλος τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα, 18ου αἰ. (διαστ. 29,5 x 27 x 2,5 ἐκ.).

Εἰς τὴν Κοίμησιν ἀνήκει χειρόγραφον εὐαγγελιστάριον ἐπὶ περγαμηνῆς, κοσμούμενον ὑπὸ ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν σχεδιασμένων διὰ κινναβάρεως. Ἡ ἐκ ξυλίνων πινακίδων στάχωςις, διαστ.

29,5 x 22 εκ., είναι επενδεδυμένη δια βελούδου, ἐπ' αὐτῆς δὲ εἶναι προσηλωμένα μετάλλινα πλακίδια μὲ ἐγχαράκτους παραστάσεις. Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν εἰκονίζονται ἢ εἰς Ἄδου Κάθοδος καὶ τὰ εὐαγγελικά σύμβολα, εἰς τὴν ὀπισθίαν ἢ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (Πί ν. 303 α). Κάτωθι τῆς παραστάσεως ταύτης εἶναι χαραγμένη ἢ ἐξῆς ἐπιγραφή:

ΕΤΟΥΤΟ (ΤΟ) ΘΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΕΡΩΝ ΕΥΟΓΓΕΛΙΟΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΟΣΤΕΛΝΙΚ(ΟΥ) ΚΑΙ ΤΟ ΑΦΗΡΟΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ | ΠΑΝΑΓΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΕΖΗΤΖΑ Α Χ Κ Σ

Ἐκ τῶν λοιπῶν κειμηλίων σημειοῦμεν:

1) Εὐαγγέλιον τοῦ 1833 (ἐν τῇ ἑλληνικῇ τυπογραφίᾳ Φραγκίσκου Ἀνδρεόλα, ἐν Βενετίᾳ). Εἰς τὴν στάχωσιν εἶναι προσηλωμένα ἀργυραῖ πλάκες μὲ ἐμπιέστους παραστάσεις. Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν εἰκονίζονται τέσσαρες προφήται εἰς τὰς γωνίας. Εἰς τὸ κέντρον ὑπῆρχεν ἡ Σταύρωσις, ἥτις κοσμεῖ σήμερον ἐτέραν στάχωσιν. Ἐπιγραφή:

Ο ΔΑΠΑΝΗΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ Κ(ΑΙ) ΙΩΑΝΟΥ | ΑΛΕΞΗΟΥ ΠΟΡΑΖΑΝΗ|ΔΙΑ ΧΗΡΟΣ Ψ.ΔΗ.Δ.ΜΑ|1836. ΜΑΡΤΟΥ 24

Εἰς τὴν ὀπισθίαν ὄψιν εἰκονίζονται εἰς μὲν τὸ κέντρον ἡ Ἀνάστασις, εἰς δὲ τὰς γωνίας οἱ εὐαγγελισταί. Διαστ. 35,5 x 25 εκ.

2) Ἀπόστολον (ἐν Βενετίᾳ, ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου «Ὁ Φοῖνιξ», 1899). Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν τῆς ἀργυρᾶς σταχώσεως εἰκονίζονται οἱ Δώδεκα Ἀπόστολοι. Εἰς τὸ κέντρον οἱ ἅγιοι Πέτρος καὶ Παῦλος κρατοῦν τὴν ἐκκλησίαν. Ἐπιγραφή:

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΙΔΟΥ ΤΗ 12 ΜΑΙΟΥ 1912

Εἰς τὴν ὀπισθίαν ὄψιν παρίστανται οἱ κορυφαῖοι ἀπόστολοι εὐλογοῦμενοι ὑπὸ τοῦ Πατρός. Ἐπιγραφή:

Ο ΤΕΧΝΙΤΗΣ | Σ. Π. ΣΕΦΕΡΙΑΔΗΣ | ΣΜΥΡΝΗ

Εἰς τὴν ράχιν ἡ ἐπιγραφή:

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΤΩ ΒΙΤΖΙΟΥ

Διαστ. 24 x 17 εκ.

2. Οἰκία Βασδέκη (Κάτω Βίτσα)

Εἰς τὸ μεσημβρινὸν δωμάτιον διατηρεῖται εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν ἡ ξυλίνη ὀροφή, ἀποτελούμενη ἐκ τριῶν ἐπιπέδων: τοῦ βασικοῦ ὀρθογωνίου, δευτέρου βαθυτέρου ἐπιπέδου εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου μὲ ἀποτετημένους τὰς γωνίας, ἐγγεγραμμένου εἰς τὸ βασικὸν ὀρθογώνιον καὶ διακεκοσμημένου ὑπὸ πλέγματος τετραγώνων περικλειόντων ὀκτακτίνους ἀστέρας,

καὶ τέλος, εἰς τὸ κέντρον (Πί ν. 303 β), ἐκ δύο ὀκταγώνων τῶν ὁποίων τὸ δευτερον, ἐγγεγραμμένον εἰς τὸ πρῶτον, σχηματίζει τρίτον ἐπιβαθύτερον ἐπίπεδον, κοσμοῦμενον ὑπὸ ἡμικυκλίων, ἐξέργων ἀνθέων καὶ ὀκταγώνου εἰς τὸ κέντρον. Τὸ βασικὸν ὀρθογώνιον καὶ τὰ ὀκτάγωνα τονίζονται ὑπὸ πολλαπλῶν κυματίων.

3. Ἅγιος Νικόλαος

Σταυρεπίστεγος ναός, ἀνήκων, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἄ. Ὀρλάνδου ἐπιχειρηθεῖσαν κατὰ τὰς εἰς τὸν τύπον Α 1, καὶ χρονολογούμενος, κατὰ πλάκα ἐντελιχισμένην εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς ἐγκαρσίας καμάρας, ἀπὸ τοῦ *ΕΤΟΥΣ ΖΡΚ* (=1611/12) (Πί ν. 303 γ). Ὁ ξυλόστεγος νάρθηξ εἶναι μεταγενέστερος. Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ μνημείου ὑπῆρχεν ἀνοικτὴ στοά, κατεδαφισθεῖσα πρὸ τινῶν ἐτῶν. Ἡ τρίπλευρος ἀψὶς κοσμεῖται ὑπὸ σειρᾶς ρόμβων ἐκ πλίνθων.

Ὁ ναός εἶναι κατάγραφος διὰ τοιχογραφιῶν τοῦ 1618, ἔργων τοῦ ἐκ Λινοτοπίου τῆς Καστοριάς ζωγράφου Μιχαήλ, εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλεται ἡ διακόσμησις καὶ πολλῶν ἄλλων ναῶν τῆς Ἠπείρου, ὡς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ Μονοδενδρίου (1619· βλ. κατωτέρω), τῶν εἰς Γεωργουτσάτες τῆς Βορείου Ἠπείρου μονῶν Προφήτου Ἡλίου καὶ Τσιατίστης (1617 καὶ 1621) καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Σαρακηνίστας Βορείου Ἠπείρου (1630· βλ. Π. Πουλίτσαν εἰς *ΕΕΒΣ Ε'* (1928) σ. 61, 66, 75). Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς πρὸς τὸν νάρθηκα θύρας σφύζεται ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή (Πί ν. 304 α):

ΑΝΗΓΕΡΘΗ Ε(Κ) ΒΑΘΡΟΝ ΕΚΑΛΙΕΡΓΗΘΗ Κ(ΑΙ) ΑΝΗΣΤΑΘΙΘΕΙ Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ | Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ Π(ΑΤ)Ρ(Ο)Σ ΗΜΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΥΤΟΥΡΓΟΥ | ΔΙΑ ΣΗΝΑΡΟΜΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΚΟΠΟΥ ΤΑΙ Κ(ΑΙ) ΕΞΟΔΟΥ ΔΕ ΟΛΟΝΟΝ ΓΕΓΟΝΕΝ ΧΟΡΑΣ ΒΕΖΗ | ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΔΕ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΟΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ | ΗΕΤΟΡΙΘΗ ΔΕ Κ(ΑΙ) ΔΙΑ ΧΕΙΡΟ(Σ) ΜΙΧΑΗΛ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΕΚ ΤΟΠΟΥ | [ΛΙΝΟΤΟΠΙΟΥ] Τ(Η)Σ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΕΓΡΑΦΗ ΕΠΙ ΕΤΕΙ ΖΡΚΖ ΕΤΕΛΙΩΘΗ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΣΕΥΠΤΕΒΡΙΟΥ ΙΕ | και [ν]πρησσης ηταν

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἔχει ἐπανειλημμένως δημοσιευθῆ, ἀλλὰ μεθ' ἱκανῶν σφαλμάτων (Χρ. Σούλης εἰς Ἠπ. Χρον. 9 (1934), σ. 87. Δ. Σάρρος, ἔ. ἀ. 12 (1937), σ. 124. Ἰω. Νικολαΐδης, Ἱστορικὴ Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ χώρας Βεζήτζης, ἐν Ἰωαννίνοις, 1939, σ. 10).

Εἰς τὸν κυρίως ναὸν εἰκονίζονται εἰς μὲν τὴν κατωτάτην ζώνην ὀλόσωμοι ἅγιοι, εἰς τὴν ἀμέσως ἐπομένην στηθάρια ἅγιοι, ὑπεράνω δ' αὐτῶν αἱ μεγάλοι δεσποτικαὶ καὶ θεομητορικαὶ ἑορ-

ται (Π ί ν. 304 β) και σκηναί εκ του βίου του αγίου Νικολάου.

Είς την έγκαρσίαν καμάραν δεσπόζει ο Παντοκράτωρ, περιστοιχιζόμενος υπό άγγέλων, τής Θεοτόκου και του Προδρόμου έντός δύο όμοκέντρων κύκλων (Π ί ν. 305 α). Είς τας γωνίας τής άνωτάτης ταύτης ζώνης εικονίζονται οί εδ-αγγελισταί, είς δέ τήν άμέσως κατωτέραν ζώνην προφήται κάτωθι τόξων. Είς τό δυτικόν τμήμα τής κατά μήκος καμάρας παρίσταται ή Δευτέρα Παρουσία, είς τό άνατολικόν στηθάρια προφη-τών και ή Θεία Λειτουργία.

Τό ξυλόγλυπτον τέμπλον είναι έπιπεδόγλυφον, άνάγεται δέ είς τόν 18ον αί.

Κατεγράφησαν αί έξής εικόνας: Παντοκράτωρ, 17ου αί., διαστ. 96,5 x 72 εκ. Όδηγήτρια, 18ου αί., διαστ. 88 x 76,5 εκ. Πρόδρομος, του 1767, διαστ. περ. 83 x 44,5 εκ. Άρχάγγελος Μιχαήλ, 17ου - 18ου αί., διαστ. 82 x 38,5 εκ.

4. Άγιοι Πάντες

Μονοκάμαρος ναός μετά τρούλλου, ήμικυκλι-κών χορών και πενταπλεύρου άψίδος. Ή σφεν-δώνη του τρούλλου είναι κυκλική. Τοιχογραφία και εικόνας δέν υπάρχουν. Ίδρύθη, κατά τόν Ί. Λαμπρίδην (Περί των έν Ήπειρώ Άγαιοεργη-μάτων, Β΄, έν Άθήναις 1880, σ. 105) κατά τό 1820, δαπάναις του Θ. Δημοσογούρη.

5. Ταξίαρχει

Σταυρεπίστετος ναός του τύπου Α 1, με τρί-πλευρον άψίδα και μεταγενέστερον καμαροσκεπή νάρθηκα. Τάς χρονολογίας άνεγέρσεως, έπεκτά-σεως και τοιχογραφήσεως του ναού παρέχει επι-γραφή, γεγραμμένη ύπεράνω τής νοτίας θύρας, έχουσα ως έξής:

*Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΣΩΝ
ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΜΙΧΑΗΛ
ΚΑΙ ΓΑ|ΒΡΙΗΛ Ο ΚΑΤΑ ΤΟ ΖΡΙΕ΄ ΕΤΟΣ ΑΠΟ ΑΔΑΜ
ΟΙΚΟΔΟΜΗΘΕΙΣ (= 1606/7) ΕΠΗΥΣΗΘΗ ΚΑΙ ΕΚΟΣΜΗ-
ΘΗ ΕΚ ΝΕΟΥ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗ|ΤΟΣ ΑΝΩ ΒΗ-
ΤΗΣΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ ΧΙΛΙΟΣΤΩ ΟΚΤΑΚΟΣΙΟΣΤΩ ΟΓΔΩΝΚΟ-
ΣΤΩ ΠΕΜΠΤΩ (1385) ΜΗΝΙ ΑΥΓΟΥΣΤΩ | ΕΠΙΤΡΟ-
ΠΕΥΟΝΤΟΣ ΔΕ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΜΕΛΗ. ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΑΙ | ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ
ΕΚ ΚΩΜΗΣ ΧΙΟΝΑΔΕΣ*

Ή ήμετέρα άνάγνωσις έλάχιστα διαφέρει τής του Ίω. Νικολαΐδου (έ.ά., σ. 83).

Τό άνωτέρω μέρος του τέμπλου και τά βημό-θυρα είναι ξυλόγλυπτα. Έντός του ναού φυλάσ-σονται δύο άναλόγια με γεωμετρικόν διάκοσμον εκ μαργάρου και εικών ένθρόνου Θεοτόκου Βρε-φοκρατούσης, με τήν επιγραφήν Μ|ΗΤΗ|Ρ Θ|Ε|Ο|Υ Η ΠΑΝΤΩΝ ΧΑΡΑ. Άριστερά και δεξιά, έντός με-ταλλίαν, άνά είς άγγελος σεβίζων. Είς τά πλάγια,

έντός άναγλύφων όρθογωνίαν πλαισίων, άνά έξ προφήται κρατούντες ειλτήρια. Ό κάμπος φέ-ρει άνάγλυφον γεωμετρικόν διάκοσμον. Ή εικών, βορειοελλαδικής τεχνοτροπίας, άνάγεται είς τόν 17ον αί. Διαστ. 82,5 x 59,5 x 2,5 εκ.

Κατά τήν βορειάν πλευράν των Ταξιαρχών έχει οίκοδομηθή μεταγενεστέρας παρεκκλήσιον του Άγίου Γεωργίου, με μονόρρουτον στέγην και ήμι-κυκλικήν άψίδα.

6. Μονή Προφήτου Ήλιού

Ύψουται επί όμαλου λόφου, δυτικώς του άμα-ξιτου Βίτσης - Μονοδενδρίου (βλ. περί αυτής Ίω. Λαμπρίδου, Ζαγοριακά, έν Άθήναις, 1870, σ. 38 - 39, Ίω. Νικολαΐδην, έ.ά., σ. 62 - 69 και Δ. Ζακυθινόν είς Ήπειρ. Χρον. 4 (1929), σ. 102 - 106).

Καθολικόν μονοκάμαρον, μετά όκταγωνικου τρούλλου και τριπλεύρου άψίδος. Μεταγενέστε-ρος νάρθηξ με τετρακλινη στέγην.

Είς τήν μονήν φυλάσσονται τά έξής κειμήλια :

1) Ήπιτάφιος (Π ί ν. 305 β) κεντημένος επί μεταξωτου ύφάσματος, διαστάσεων 68 x 88 εκ., χρώματος καστανου άνοικτου, περι τό όποιον έχει προσαφή μεταξωτόν ύφασμα πράσινον. Ό Χριστός είναι έξηπλωμένος επί λάρνακος κοσμου-μένης κατά τά πλάγια διά σειράς ρόμβων. Ή Θεο-τόκος, καθημένη άριστερά, κρατεί τήν κεφαλήν του Κυρίου και άκκουμβή τήν παρειάν της επί τής ιδικής του. Όπισθεν αυτής ίστανται τρεις γυ-ναΐκες, εκ των όποιων ή μέν προς τά άριστερά κρατεί μυροδοχείον, ή δέ προς τά δεξιά, με λε-λυμένους τούς κροτάφους, ύψώνει τας χείρας είς θεατρικήν χειρονομίαν. Όπισθεν τής λάρνακος ό Ίωάννης κύπτει διά νά άσπασθί τήν δεξιάν του Σωτήρος ένω, δεξιώτερον, ό εδσχήμων Ίωσήφ, κύπτων, περιπτύσσεται διά των κεκαλυμμένων χειρών του τούς άχράντους πόδας. Είς τό δεξιόν άκρον τής συνθέσεως ό Νικόδημος παρακολου-θει τήν σκηνήν περίλυπος είς στάσιν όμοίαν προς τήν του Ίωάννου είς τας παραστάσεις τής Σταυ-ρώσεως. Όπισθεν, είς τό κέντρον τής παραστά-σεως, δεσπόζει κουβούκλιον βαΐνον επί πέντε κιονίσκων, από του όποιου κρέμονται τέσσαρες κανδήλαι. Ήκατέρωθεν αυτού εικονίζονται πε-τώντες δύο άγγελοι έν προτομή, ό Ήλιος και ή Σελήνη.

Ό έπιτάφιος φέρει τήν άκόλουθον επιγραφήν:

*Η ΘΕΩΣΟΜΟΣ ΤΑΦΙ ΤΟΥ Κ|ΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΗΕΙΣΟΥ
ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΦΙΕΡΘΗ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΗΣ ΤΗΝ ΒΙΖΗΤΖΑ ΗΣ
ΤΟΥ| ΑΓΙΟΥ ΗΛΙΟΣ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΙΡΙ| Ο ΔΟΥΛΟΣ ΤΟΥ
Θ|Ε|Ο|Υ ΙΩ|ΑΝΝΗΣ| ΤΟΥ ΓΕΟΡΓΟΠΟΥΛΟΥ Κ|Α|Ι| ΕΝ-
ΚΟΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΤΟΥ ΑΝΓΓΕΛΕΤΟΥ Κ|Α|Ι| ΤΙΝ
ΔΟΥΛΟΙ ΤΟΥ Θ|Ε|Ο|Υ ΜΕΡΤΑΝΙ|ΕΤΙ ΑΧΕΑΘ ΓΕΝΑΡΙΟ Ι.*

Τὰ ἐνδύματα, τὸ κουβούκλιον, ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη ἀπεδόθησαν διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ σύρματος, τὰ γυνὰ μέρη διὰ μετάξης χρώματος καστανοῦ εἰς διαφόρους τόνους, τὰ περιγράμματα διὰ κλωστῆς βαθυκαστάνου. Φωτοστεφάνους ἔχουν μόνον ὁ Χριστός, ἡ Παναγία καὶ ὁ Ἰωάννης. Κοσμοῦνται οὗτοι εἰς τὴν περιφέρειαν διὰ μαργαριτῶν, ὡς καὶ τὸ περιγράμμα τοῦ περὶ τὴν κεφαλὴν τμήματος τοῦ μαφορίου τῆς Θεοτόκου.

Εἰκονογραφικῶς παρουσιάζει ὁ ἐπιτάφιος τῆς Βίτσης καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν κατὰ τέσσαρα μόνον ἔτη παλαιότερον ἐπιτάφιον τῆς μονῆς Παναχράντου Ἄνδρου (Ν. Δρανδάκης εἰς ΑΔ 18 (1963) : Χρονικά, σ. 305, Πίν. 352 β-353). Ἡ μόνη οὐσιώδης διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ μυροδοχεῖον τὸ ὁποῖον κρατεῖ εἰς τὸν ἡμέτερον ἐπιτάφιον ἢ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον γυνῆ. Τεχνοτροπικῶς ἀνήκει εἰς ὁμάδα λαϊκωτέρων κεντημάτων τοῦ 17ου αἰ. (Εὐγ. Βέη-Χατζηδάκη, Μουσεῖον Μπενάκη, Ἐκκλησιαστικὰ κεντήματα, Ἀθήναι, 1953, σ. ιζ' - ιη'), με ἐντονωτέραν γραμμικότητα καὶ ἔτι συνοπτικωτέραν ἀπόδοσιν τῶν μορφῶν. Τὸ στόμα συχνάκις δὲν δηλοῦται. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὀρθογωνία ρίς, ἢ ὁποῖα συνάπτεται πρὸς τὰς ὀφρῦς.

2) Ἐπιτραχήλιον, με παραστάσεις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ ὀκτῶ ἱεραρχῶν, τοῦ 17ου πιθανῶς αἰῶνος. Διαστ. 1.15 x 0,27 μ.

3) Λειψανοθήκη ἀργυρᾶ με ἔκτυπον διάκοσμον. Κάτωθεν τοξοστοιχιῶν με πλουσίαν διάκοσμησιν ἀνθέων εἰκονίζονται: Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν οἱ ἅγιοι Βασίλειος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Νικόλαος, Δαμιανός, Παντελεήμων καὶ Τρύφων. Εἰς τὴν ὀπίσθιαν (Πί ν. 306 α) αἱ ἅγιοι Κυριακή, Ἀναστασία, Θέκλα, Παρασκευή, Ἰουλιανή καὶ Βαρβάρα. Εἰς τὰς στενάς πλευράς τέλος ἀριστερὰ μὲν οἱ ἅγιοι Σάββας, Γεώργιος ἔφιππος ἀκοντιζῶν δράκοντα καὶ Ἀνδρέας, δεξιὰ δὲ οἱ ἅγιοι Ἀρτέμιος, Δημήτριος ἔφιππος πατῶν τὸν Σκυλογιάννην καὶ Ἀναστάσιος ὁ Πέρσης. Ἐπὶ τοῦ καλύμματος, κοσμουμένου κατὰ τὰ πλάγια δι' ἀνθέων, εἰκονίζονται οἱ ἅγιοι Ἰάκωβος ὁ Πέρσης καὶ Σφῶζων. Εἰς τὴν παρυφὴν τοῦ καλύμματος εἶναι κεχαραγμένη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ Υ ΠΑΡΟΥΣΑ ΘΗΚΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΛΙΨΑΝΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΕΠ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΝΔΟΧΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΣΒΙΤΟΥ ΕΚ ΚΩΜΗΣ ΒΕΙΤΖΑ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΚΥΡΟΥ ΣΕΡΑΦΙΜ ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΔΕ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ ΕΚ ΚΑΛΑΡΡΥΤΩΝ 1790 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1

Διαστ. 40,7 x 25,8 ἐκ. Ὑψ. 28,5 ἐκ.

Ἐντὸς τῆς λειψανοθήκης ταύτης ὑπάρχει ἐτέ-

ρα κυκλική, βαίνουσα ἐπὶ ὑψηλῆς βάσεως στερεωμένης ἐπὶ ὀρθογωνίου ἐλάσματος, με ἐμπιστον φυτικὸν διάκοσμον. Ἐπὶ τῆς λειψανοθήκης ἡ ἐπιγραφή:

ΜΝΗΣΤΙΤΗ ΚΥΡΙΕ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΣΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ | ΣΟΜΑ ΚΡΕΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΟΠΙΣΘΕΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΚΕΦΑΛΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς λειψανοθήκης:

ΔΙΑ ΣΗΝΔΡΟΜΗΣ ΚΕ ΕΞΟΛΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ 1837 ΙΟΥΝΑΡΙΟΥ 4

Διαστ. 22 x 16,5 ἐκ., ὕψ. 13 ἐκ.

4) Λειψανοθήκη ἀργυρᾶ με διάκοσμον ἔκτυπον καὶ ἐγγάρακτον (Πί ν. 306 β). Εἰς τὰς πλευράς εἰκονίζονται ἀνθοδοχεῖα καὶ ἐξαπτέρυγα, εἰς τὸ κάλυμμα τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς κυκλικοῦ ἀνοίγματος ὁ ἅγιος Ἰάκωβος ὁ Πέρσης φέρων στρατιωτικὴν στολὴν καὶ κρατῶν ἀσπίδα καὶ ξίφος. Διάμ. 16, ὕψ. 14 ἐκ.

5) Λειψανοθήκη ὀρθογωνία ἀργυρᾶ, με ἔκτυπον διάκοσμησιν. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ καλύμματος παρίστανται, μέχρι τῆς ὀσφύος, οἱ ἅγιοι Ἥλίας, Μηνᾶς καὶ Μερκούριος (Πί ν. 306 γ). Κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ καλύμματος καὶ εἰς τὰ πλάγια, φυτικὸν κόσμημα. Διαστ. 21,5 x 16,5, ὕψ. 11,5 ἐκ.

6) Λειψανοθήκη ἀργυρᾶ εἰς σχῆμα χειρὸς (Πί ν. 306 δ). Ἐγγάρακτος καὶ διάτρητος φυτικὸς διάκοσμος. Εἰς τὸ κέντρον ἔκτυπος ὁ ἅγιος Σφῶζων. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἡ ἐπιγραφή:

ΛΕΙΨΑΝΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΩΖΟΝΤΟΣ ΟΠΕΡ ΚΑΤΑ | ΤΟ 1733 ΔΙΚΕΜΒΡΙΟΥ 20 | ΑΦΙΕΡΩΘΗ ΠΑΡΑ ΡΑΪΦΑΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΡΥΙ/ΝΟΥΠΟΛΕΟΣ Κ(ΑΙ) ΑΡΓΥΡΟΚΑ- | ΣΤΡΟΥ ΕΝ ΤΩ ΜΟΝΑ/ΣΤΗΡΙΩ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ/ΗΛΙΟΥ ΕΚ ΚΩΜΗΣ ΒΕΙΤΖΑ || 1790 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 10 | ΔΙΑ ΣΥΝ- | ΔΡΟΜΗΣ | ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ | ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΕΝ | ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΚΑΙ | ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ | ΑΥΤΗΣ ΚΥΡΙΟΥ ΣΕΡΑΦΙΜ ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΔΕ | ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ(ΑΙ) ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΚ ΚΩΜΗΣ | ΚΑΛΑΡΡΙΤΕΣ

Διαστ. 39 x 8,5/6 ἐκ.

7) Ποτήριον μεταλήψεως ἀργυροῦν, με ἐγγάρακτον φυτικὸν διάκοσμον (Πί ν. 307 β). Εἰς τὴν βάσιν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΠΟΤΗΡΙΟΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΔΙΣΚΑΡΙΟΥ ΓΕΓΟΝΕ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΕΠ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΣΕΡΑΦΙΜ ΕΚ ΚΩΜΗΣ ΒΕΙΤΖΑΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1794

Ὑψος 26, διάμ. χεῖλους 10, διάμ. βάσεως 16,5 ἐκ.

8) Σταυρὸς ἁγιασμοῦ ξυλόγλυπτος (Πί ν. 307 α), με παραστάσεις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Ὑπαπαντῆς, τῆς Γεννήσεως, τῆς Βαπτίσεως, τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τῆς Βαῖοφόρου ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως καὶ τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου, τῆς Σταυρώσεως, τῆς Ἀναστάσεως, τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῆς Κοιμήσεως ἐπὶ τῆς ἐτέ-

ρας. Ἐσθῆς συρματερῆ μετὰ πτερυγίων, κοσμουμένη ὑπὸ πολυχρώμων λίθων καὶ στεφομένη ὑπὸ στέμματος μετὰ σταυροῦ. Εἰς τὸ χεῖλος τῆς βάσεως ἡ ἐπιγραφή:

Ο ΠΑΡΟΝ ΖΟΗΦΟΡΟΣ ΣΤΑΒΡΟΣ ΠΑΡΧΙ ΤΗΣ ΕΒΑΣΜΗΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΙΛΙΟΥ ΔΙΑ ΣΗΝΑΡΟΜΙΣ ΤΟΥ ΗΟΑΚΙΜ ΗΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ 1778

*Υψος 31,5 ἐκ., διάμ. βάσεως 10 ἐκ.

ΜΟΝΟΔΕΝΑΡΙ

1. Ἅγιος Μηνᾶς

Σταυρεπίστεγος ναὸς τοῦ τύπου Α 1 ('Α. Ὁρλάνδου, *ΑΒΜΕ, Α'* (1935) σ. 42), μετὰ τριπλεύρου ἀψίδος καὶ ἐσωνάρθηκος καλυπτομένου ὑπὸ φουρνικοῦ βαίνοντος ἐπὶ τεσσάρων ἡμιχωνίων. Εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς κατὰ μῆκος καμάρας ὑπάρχουν δύο σφενδόνια. Κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν καὶ τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς βορείας πλευρᾶς προσετέθη τὸν 18ον αἰ. κλειστὴ στοὰ στεγαζομένη ὑπὸ μονορρύτου στέγης.

Ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος. Εἰς τὸν κυρίως ναὸν εἰκονίζονται ὀλόσωμοι ἅγιοι εἰς τὴν κατωτάτην ζώνην (Πί ν. 307 γ), ἅγιοι στηθαῖοι ἐντὸς σηρικῶν τροχῶν εἰς τὴν δευτέραν καί, ὑπεράνω αὐτῶν, εὐαγγελικαὶ σκηναί. Τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ κοσμεῖ ἡ Πλατυτέρα μετὰξὺ δύο ἀρχαγγέλων (Πί ν. 308 α). Εἰς τὴν ἐγκαρσίαν καμάραν παρίσταται ἐντὸς ὁμοκέντρων κύκλων ὁ Παντοκράτωρ περιβαλλόμενος ὑπὸ τῆς Θεοτόκου, τοῦ Προδρόμου καὶ ἀγγέλων εἰς τὰς γωνίας εἰκονίζονται οἱ εὐαγγελισταὶ καί, εἰς τὰ κάθετα τοιχώματα τῆς καμάρας, προφήται ὑπὸ τοξοστοιχίας. Εἰς τὴν ὑπεράνω τοῦ ἱεροῦ καμάραν εἶναι ἐξωγραφημένη ἡ Θεία Λειτουργία ἐκατέρωθεν στηθαρίων ἁγίων. Τέλος, εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς κατὰ μῆκος καμάρας παρίσταται ἡ Δευτέρα Παρουσία. Τὸ κέντρον τῆς συνθέσεως καταλαμβάνει ὁ Χριστὸς ἐν δόξῃ.

Ἡ σχετικὴ πρὸς τὰς τοιχογραφίας τοῦ κυρίως ναοῦ ἐπιγραφή σφάζεται ὑπεράνω τῆς βορείας θύρας, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς:

ΗΠΟ ΧΕΙΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΚ Τ(ΗΣ) | ΚΩΜΗΣ ΛΥΝΟΤΩΠΙ ΕΛΛΑΧΙΣΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΕΤΕΛΙΩΘΗ ΚΑΤΑ ΜΗ(ΝΑ) | ΝΟΕΜΒ(Ρ)ΙΟΥΣ ΙΣ ΣΤΗ(Σ) Δ ΕΓΡΑΦΑ ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΖΡΚΗ. (= 1620).

Τὴν ἐπιγραφὴν ἔχουν ἤδη δημοσιεύσει οἱ Δ. Σάρρος ('Ἠπ. Χρον. 12 (1937), σ. 125) καὶ Ἰ. Νικολαΐδης (ἔ. ἀ., σ. 72 - 73), μετὰ τινων ὁμῶς παραγνώσεων. Κάτωθι τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει χάραγμα τοῦ 1621.

Εἰς τὸ φουρνικὸν τοῦ ἐσωνάρθηκος εἰκονίζονται, ἐντὸς ὁμοκέντρων κύκλων, ἡ Θεοτόκος Βρε-

φοκρατοῦσα, ὁ Παράδεισος καὶ χοροὶ ἁγίων, τέλος οἱ Οἶκοι τῆς Θεοτόκου. Αἱ τοιχογραφίαι αὐταὶ ἐφιλοτεχνήθησαν τὸ 1733 χορηγία τοῦ Μιχαήλ Κ. Μίσσιου ('Ι. Λαμπρίδου, *Περὶ τῶν ἐν Ἡλείῳ ἀγαθοεργημάτων, Β'*, 1880, σ. 105 - 106). Σχετικὴ εἶναι ἡ ὑπεράνω τῆς βορείου θύρας ἡμιεξίτηλος ἐπιγραφή:

ΑΝΕΓΕΡΘΕΙ ΕΚ ΒΑ[ΡΑΘΡΩΝ ΚΑΙ] ΑΝΕΣΤΟΡΙΘΕΙ Η ΤΡΟΥΛΕΙ ΑΥΤΗ ΔΙΑ ΣΗΝΑΡΟΜΗΣ | ΤΟΥ.....ΡΧ... ΜΗΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΝΟΥ | ..... ΝΤΟΣ ΔΗ | .....

Εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς πρὸς τὸ περιστῶν τοίχους τοῦ ναοῦ σφάζονται τοιχογραφίαι τοῦ 18ου αἰ. Εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον παρίσταται ἡ Δευτέρα Παρουσία (Πί ν. 308 β) καὶ κάτωθι αὐτῆς αἱ τιμωρίαι τῶν κολαζομένων (μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ σπανίας ἀπαντῶν παραυλακιστῆς)· εἰς τὸν βόρειον ὀλόσωμοι ἅγιοι, ὑπεράνω αὐτῶν στηθαῖα ἁγίων ἐντὸς κληματίδων καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτην ζώνην σκηναί ἐκ τῆς Γενέσεως. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ περιστῶν παρίσταται ὁ ἅγιος Νικόλαος.

Τὸ ξυλόγλυπτον τέμπλον, διάτρητον καὶ ἐπίχρυσον, φέρει πλουσίαν διακόσμησιν ἀνθέων, ζῶων, πτηνῶν καὶ μορφῶν πραγματικῶν ἢ φανταστικῶν (Πί ν. 309 β). Τὴν χρονολογίαν τοῦ πληροφοροῦμεθα ἐξ ἀναγλύφου ἐπιγραφῆς ἐπὶ τοῦ δεξιῦ φύλλου τοῦ βημοθόρου:

ΗΠΗΤΡΟΠΕΒΟΤΑΝ | ΠΑΝΑΤΑΖΗΡΟΥ ΕΝΕ 1782

Ἐκ τῶν εἰκόνων, ἡ ὑπὸ ἀγγέλων στεφομένη ἔνθρονος Ὀδηγήτρια (διαστ. 102,5 x 59,5 ἐκ.) καὶ ὁ Χριστὸς Μέγας Ἀρχιερεὺς μετὰ τῶν εὐαγγελικῶν συμβόλων (διαστ. 102 x 59,5 ἐκ.) ἀνάγονται πιθανώτατα εἰς τὸ 2ον ἡμισυ τοῦ 17ου αἰ. Ἡ εἰκὼν τοῦ Προδρόμου μετὰ σκηνῶν τοῦ βίου του (διαστ. 109 x 35 ἐκ.) φέρει τὴν χρονολογίαν 1783. Ὁ ἐπιππος ἅγιος Μηνᾶς (διαστ. 105,5 x 74 ἐκ.) χρονολογεῖται μᾶλλον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰ.

2. Ἅγιος Ἀθανάσιος

Τρίκλιτος βασιλικὴ μετὰ νάρθηκος (« γυναικείου »), μετρεῖς πολυγωνικὰς ἀψίδας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μεσαία ποικίλλεται δι' ἀβαθῶν κογχῶν. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα εἶναι ἐντετεχισμένη πλάξ μετὰ τὴν χρονολογίαν 1804. Κατὰ τὴν νοτίαν καὶ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπάρχει ἀνοικτὴ τοξωτὴ στοὰ. Εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν σφάζεται ξυλίνη ὀροφὴ μετὰ γραπτὸν διάκοσμον (Πί ν. 309 α).

Τὸ ξυλόγλυπτον τέμπλον φέρει ἀνθικὸν καὶ ζωικὸν διάκοσμον εἰς διάτρητον τεχνικὴν. Αἱ δεσποτικαὶ εἰκόνες, ἔργα προφανῶς Ρώσων ἁγιο-

γράφων τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ., ἀφιερῶθησαν, συμφώνως πρὸς ἐπιγραφάς:

ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΕΝ ΜΟΣΧΑ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΙΖΑΤΩΝ

Πρόκειται περὶ τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν ἀδελφῶν Ριζάρη, καταγομένων ἐκ Μονοδενδρίου. Ἐκ τῶν λοιπῶν εἰκόνων σημειοῦνται αἱ ἑξῆς:

1) Χριστὸς εἰς τὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν συνήθως ἔχει εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Μῆ μου ἄπτου· ἐκατέρωθεν, κλιμακωτὰ ὄρη· 17ου - 18ου αἰ. Διαστ. 31 x 23,2 x 3 ἑκ.

2) Ἅγιος Σπυρίδων ἐνθρονος, ἐπανησιακῆς τέχνης, 18ου αἰ. Ἐκατέρωθεν δύο ἄγγελοι εἰς μικροτέραν κλίμακα. Διαστ. 31,2 x 24,5 x 2 ἑκ.

3) Τρίμορφον, ἄγιος Χαραλάμπης, Ἐθανάσιος καὶ Νικόλαος, διὰ χειρὸς / *δημητρίου παππα/ διαμάντη 1839 ἰουναρ. 15*. Διαστ. 54 x 51,5 ἑκ.

4) Τέσσαρες σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Προδρόμου, διὰ χειρὸς *δημητρίου παπα διαμάντη 1839 Φεβ. 9*. Διαστ. 48,8 x 35 x 2,4 ἑκ.

5) Ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: *1838 νοεμ. 25/διὰ χειρὸς δημητρίου/ π(α)π(α)διαμάντη*. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐφιλοτεχνήθη ἐπομένως δέκα μόνον μῆνας μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου. Παρὰ τὸν ἀφιερῶτην τῆς εἰκόνας ἡ ἐπιγραφὴ: *ὁ παρῶν καλόγερος ἐπικαλεῖται εἰς τὸν / μάρτυρα διὰ ἴασιν τῶν ὀφθαλμῶν του / λαμβάνει τὴν ἴασιν*. Ὁ ἀφιερῶτης μοναχὸς κρατεῖ εἰλητάριον μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: *Ἐδ᾽ ἤστραφας εἰς τὸν κόσμον / ἐνδόςος καὶ πλουσίος διὰ τὴν ἀλη/θινήν καὶ ἀμύαντον θρησκείαν*. Ἄνω δεξιὰ παρίσταται ἄγγελος πετῶν πρὸς τὸν ἅγιον καὶ κρατῶν στέφανον, ἐνῶ ἕτερος ἄγγελος ἄνω ἀριστερὰ κρατεῖ εἰλητάριον μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: *χαίρε μαρτυρ δια της ρωμην καὶ ισχην / του σωματος ὅπου ὑπο[φε]ρες ἀπὸ τοῦς ἀ/πίστους καὶ ἔλαβες ἀθάνατον στέφανον*. Ἀριστερὰ εἰκονίζεται ναὸς ἢ μασσωλεῖον καὶ πρὸ αὐτοῦ δύο τάφοι. Διαστ. 47,5 x 35 x 1,5 ἑκ.

Πλὴν τοῦ τέμπλου, ξυλόγλυπτοι εἶναι ὁ ἄμβων καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος. Μνημονευτέα ἐπίσης δύο ἀναλόγια καὶ ἓν κάθισμα μετὰ ἐνθετον διακόσμησην ἐκ μαργάρου.

Μόνη τοιχογραφία εἶναι ἡ εἰς τὴν κόγχην τοῦ διακονικοῦ Φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ.

3. Ἅγιος Γεώργιος

Μονόχωρος ναῖσκος μετὰ τετρακλινῆ στέγην ἀπολήγουσαν εἰς «μισὸ κεντρί», τρίπλευρον ἄψιδα καὶ τοξωτὸν προστώον. Τοιχογραφίαι σφύζονται μόνον εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα. Εἶναι ἀρκετὰ ἐφθαρμένοι καὶ ἀνάγονται πιθανώτατα εἰς τὸ 2ον ἡμισυ τοῦ 18ου αἰ. Εἰς τὴν κόγχην εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος Βλαχερνίτισσα καὶ τέσσαρες ἱεράρχαι

συλλειτουργοῦντες. Εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου κάτω μὲν ἡ Ἄκρα Ταπεινώσις, ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ἄνω δὲ ἡ Ἀνάληψις, ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ στηθάρια ἁγίων. Εἰς τὸν βόρειον τοῖχον παρίστανται κάτω μὲν τὸ δράμα τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας, ἄνω δὲ ἡ εἰς Ἄδου Κάθοδος. Εἰς τὸν νότιον τοῖχον σφύζονται μόνον δύο ἱεράρχαι εἰς τὴν κάτω ζώνην, κρατοῦντες εὐαγγέλια καὶ ἐστραμμένοι κατὰ τὰ τρία τέταρτα.

Τμήματα τοῦ τέμπλου καὶ τὸ βημόθυρον εἶναι ξυλόγλυπτα, τοῦ 18ου αἰ. Ἡ Ὀδηγήτρια τοῦ τέμπλου, διαστ. 78 x 62,5 ἑκ., φέρει τὴν ἐπιγραφὴν:

Η ΠΟΡΤΑ ΓΥΘΕΣ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΩΝ ΤΑΠΕΙΝΩΝ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΙΖΑΤΩΝ. ΕΝ ΜΟΣΧΑ 1806

Ὅμοια ἐπιγραφὴ ὑπάρχει εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος, διαστ. 78 x 62,5 ἑκ.

4. Μόνη Ἁγίας Παρασκευῆς

Εἶναι ἐκτισμένη εἰς τὸ χεῖλος τῆς περιφήμου χαράδρας τοῦ Βίκου, εἰς ἀπόστασιν 10' ἀνατολικῶς τοῦ Μονοδενδρίου (Πί ν. 310 β). Ὁ ναὸς εἶναι μονόχωρος αἰθουσα, κατάγραφος διὰ τοιχογραφίων δύο ἐποχῶν. Σχετικὴ πρὸς τὴν ἴδρυσιν καὶ τὴν πρώτην ἱστορίαν τοῦ ναοῦ εἶναι ἡ ὑπεράνω τῆς πρὸς τὸν νάρθηκα θύρας ἐπιγραφὴ (Πί ν. 310 α), τῆς ὁποίας τὸ κάτω μέρος ἔχει καταστραφῆ:

ΑΝΗΓΕΡΘ(Η) Κ(ΑΙ) ΑΝΗΣΤΟΡΘ(Η) Ο ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ Τ(ΗΣ) ΑΓΙ(ΑΣ) ΜΕΓ(Α)ΛΙ(Ο)ΜΑΡΤΥΡ(ΟΣ) ΤΟΥ Χ(ΡΙΣΤΟΥ) ΠΑΡΑΣΚΕΒΗΣ ΔΙ ΕΞΟΔΟΥ Κ(ΑΙ) ΠΛΗΡΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΥΓ(Ε)ΝΕΣΤ(Α)ΤΟΥ ΚΥ(ΡΟΥ) ΜΗΧ(Α)ΝΑ ΒΩΗΒΩΝΔΑ ΤΟΥ ΘΕΡΙΑΝΟΥ | ΗΝ ΔΕΔΩΚΕΝ ΕΝ ΤΩ ΝΑΩ . . . . . Κ(ΑΙ) ΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ Κ(ΑΙ) ΑΔΕΛΦΟΤ(Η)Τ(ΟΣ) ΑΥΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΤΩΝ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΒΕΖΗΤΖΗΝΩΝ, ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ | ΚΤΗΤΩΡΩΝ ΜΗΚΡΩΝ ΤΕ Κ(ΑΙ) ΜΗΖΩΝΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΥΨΙΑΟΤ(Α)Τ(ΟΥ) ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΗΜ(ΩΝ) ΚΑΡΟΥΛΑ ΤΟΥ ΔΟΥΚΟΣ. . . . . | ΕΝ ΕΤ[ΕΙ. . . .] ΠΑΡΕΑΡΕΒΩΝΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΜΟ(Ν)Η ΜΜΑΝΟΥΗΛ ΙΕΡΕ(ΩΣ) ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΟΥΑ(Η).

Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ἤδη δημοσιευθῆ ὑπὸ τῶν Δ. Σάρρου ('Ἠπ. Χρον. 12 (1937), σ. 123 - 124) καὶ Ἰω. Νικολαΐδου (ἔ. ἀ., σ. 7), ἀλλὰ μετὰ πολλὰς παραναγνώσεις. Ἡ χρονολογία δὲν σφύζεται, κατὰ τὸν Ἰ. Λαμπρίδην ὁμως (Ζαγοριακά, σ. 36), γράφοντα πρὸ ἑκατονταετίας σχεδόν, πρὶν ἢ καταστραφῆ μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, ὁ ναὸς ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη «ἐν ἔτει 6920 ἀπὸ κτίσεως κόσμου» (= 1412)¹.

1. Ἐνῶ ὁ παρῶν τόμος εὑρίσκετο ὑπὸ ἐκτόπῳ, νέαν (καὶ φυσικὰ ὀρθὴν) ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς, μετὰ σχολίων, ἐδημοσίευσεν ὁ Καθηγητὴς Α. Πολίτης, ὁ ὁποῖος τὴν χρονολογίαν εἰς τὸ 1413/14 ('Ἐλληνικά, τ. 20 (1967), σ. 421-426).

Εἰς τὸν 15ον αἰ. ἀνάγονται αἱ τοιχογραφίαι τοῦ δυτικοῦ, βορείου καὶ ἀνατολικοῦ τοῖχου. Εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον εἰκονίζονται ἄνω μὲν ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς θύρας οἱ ἀρχάγγελοι Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ (Πί ν. 310 γ). Εἰς τὸν βόρειον τοῖχον παρίστανται ὁλόσωμοι ἐκ Δ. πρὸς Α. ἡ σύζυγος τοῦ κτήτορος Θεοδώρα (Πί ν. 311 α), ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιος, ἔχων παρ' αὐτὸν ἑτέραν μορφήν εἰς πολλὴ μικρὰν κλίμακα, ὁ κτήτωρ Μιχαὴλ Θεριανός (Πί ν. 311 β) καὶ οἱ ἅγιοι Θεόδωρος ὁ Τήρων, Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης, Δημήτριος, Γεώργιος (;), Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, ἀδιάγνωστος, Ρωμανός ὁ Μελωδὸς καὶ Στέφανος ὁ Πρωτομάρτυς. Ὑπεράνω αὐτῶν εἰκονίζονται εὐαγγελικαὶ σκηναί: Ἐλκοίμοι, Σταύρωσις, Ἐνταφιασμός, αἱ Μυροφόροι εἰς τὸ μνήμα, Ἀνάστασις.

Ὁ κτήτωρ καὶ ἡ οἰκογένειά του φέρουν πολυτελεῖς αὐλικὰς ἐνδυμασίας καὶ ὑποῦν τὰς χεῖρας πρὸς τὸ ἄνω δεξιὰ μέρος τῆς συνθέσεως, ὅπου προβάλλει ἡ Χεῖρ Θεοῦ. Τὴν ταυτότητα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων ἐπεξηγοῦν αἱ προσγεγραμμένοι ἐπιγραφαί:

*Ο ΠΑΝΕΥΓΕ(ΝΕ)ΣΤ(Α)Τ(ΟΣ)|ΜΗΧΑΗΛ ΒΟΗΒΩΝΤ(ΑΣ)|
Ο ΘΕΡΙΑΝΟΣ Κ(ΑΙ) ΚΤΙ|ΤΩΡ, Ο ΕΙΟΣ ΑΥΤΟΥ|ΓΕΩΡΓΙΟΣ
καὶ [Η ΕΥΓ]ΕΝΕΣΤ(ΑΤΗ) ΘΕΟΔΩΡΑ |
[Η] ΣΥΝΕΥΝΟΣ ΑΥΤΟΥ*

Ὁ Ἰ. Νικολαΐδης (Ἱστορικὴ Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπειρῷ χώρας Βεζήτης, ἐν Ἰωαννίνοις, 1939, σ. 70) ἀνέγνωσε τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπιγραφήν ὡς « ὁ πανευγενέστατος Θεόδωρος σύνευνος αὐτοῦ » καὶ κακίζει τὸν Μ. Beza, δημοσιεύσαντα φωτογραφίας τῶν κτητόρων « ἐνθα ὁ Θεόδωρος σύνευνος ἀναφέρεται ὡς Θεοδώρα σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Θεριανοῦ », ἐπιλέγων ὅτι « μία τοιαύτη ἐξήγησις λίαν παράτολμος εἶναι, καθ' ὅσον ἀναφέρεται εὐκρινῶς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὁ εἰκονιζόμενος ὡς Θεόδωρος σύνευνος φέρων μάλιστα καὶ ἐλαφρὰν γενειάδα ». Νομίζομεν ὅτι καιρὸς εἶναι νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ μνήμη τοῦ Μιχαὴλ Θεριανοῦ καὶ νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ μὲν ἐπιγραφή ἀναφέρει σαφῶς ΘΕΟΔΩΡΑ, τὸ δὲ ὑποτιθέμενον γένειον εἶναι ἡ σκιά τοῦ πάγονος τῆς Θεοδώρας, ἥτις φέρει ἄλλωστε καὶ γυναικεῖαν ἐνδυμασίαν.

Εἰς τὴν κόγχην τῆς ἀψίδος εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος Βλαχερνίτισσα, κάτωθι δ' αὐτῆς οἱ ἅγιοι Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος, ἔχοντες μεταξύ αὐτῶν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι τοποθετημένα εὐαγγέλιον, δισκοπότηρον καὶ ἀστερίσκος. Εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ἀνατολικοῦ τοῖχου εἰκονίζονται ἄνω

μὲν ἡ Ἀνάληψις, κάτω δέ, ἑκατέρωθεν τῆς κόγχης, ὁ Εὐαγγελισμός.

Τὸ κάτω μέρος τῆς κτιστῆς Ἁγίας Τραπέζης κοσμεῖ γραπτὴ ποδέα μὲ ἀνθέμια, δικέφαλον ἄετόν, ἀλέκτορα καὶ πελαργόν (Πί ν. 312 α). Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς τραπέζης τῆς Προθέσεως παρίσταται δικέφαλος ἄετός ἐντὸς ὁμοκέντρων ὀδοντωτῶν κύκλων (Πί ν. 312 β).

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ νοτίου τοῖχου, εἰς μικροτέραν κλίμακα, ἀνάγονται εἰς τὸ 1689, συμφώνως πρὸς ἐπιγραφὴν γεγραμμένην μεταξύ τῶν ἁγίων Εὐθυμίου καὶ Ἀντωνίου καὶ ἔχουσιν οὕτω:

*ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΘΗ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ
ΜΑΤΘΑΙΟΥ | ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ Κ(ΑΙ) ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ | ΕΝ ΕΤΕΙ ΑΧΠΘ*

Εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην εἰκονίζονται ὁλόσωμοι οἱ ἅγιοι (ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ) Παρασκευῆ, Προκόπιος, Νέστωρ, Μηνᾶς, Ἰάκωβος ὁ Πέρσης, Παντελεήμων, Κοσμάς, Δαμιανός, Κωνσταντῖνος καὶ Ἐλένη, Εὐθύμιος καὶ Ἀντώνιος (Πί ν. 312 γ). Ὑπεράνω αὐτῶν παρίστανται σκηναί τοῦ δωδεκάροτου: Γέννησις, Εὐαγγελισμός, Γέννησις, Ὑπαπαντή, Βάπτισις, Μεταμόρφωσις, Ἐγερσις Λαζάρου καὶ Βαῖοφόρος.

Εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ κυρίως ναοῦ εἰκονίζεται ἡ ἁγία Παρασκευῆ στηθαία ἐντὸς κόγχης καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῆς τὸ μαρτύριόν της καὶ ἔπιπτος ἄγιος.

Τὸ τέμπλον εἶναι νεώτερον, μὲ εἰκόνας τοῦ 19ου αἰ. Ἐκ τῶν λοιπῶν εἰκόνων μνημονεῦομεν ἁγίαν Παρασκευὴν βορειοελλαδικῆς τέχνης τοῦ 17ου αἰ., μὲ ἀργυρᾶν ἐπέπνυσις, διαστ. 51 x 40 x 3 ἐκ.

ΑΝΩ ΠΕΔΙΝΑ (πρῶην ΑΝΩ ΣΟΥΔΕΝΑ)

1. Μονὴ Εὐαγγελιστρίας

Τὸ καθολικὸν εἶναι τρίκλιτος τρουλλαία βασιλικὴ μετὰ νάρθηκος καὶ τριῶν ἀψίδων. Εἰς τὴν κυκλικὴν σφενδόνην τοῦ τρούλλου ἀνοίγονται δώδεκα στενά παράθυρα ἐντὸς ἀβαθῶν κογχῶν.

Ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος. Περὶ τῆς χρονολογίας ἀνεγέρσεως καὶ ἱστορήσεως μᾶς πληροφοροῦν αἱ ἐξῆς ἐπιγραφαί, γεγραμμένοι ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοῖχου τοῦ κυρίως ναοῦ:

*ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΕΚΤΗ|ΣΘ(Η)
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ 1793 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΘΗ | ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ
ΚΑΜΟΥ ΤΟΥ ΕΥΤΕΛΟΥΣ ΛΑΖΑΡΟΥ | ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΟΥ
Κ(ΑΙ) ΑΝΗΨΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΑΖΟΥ ΚΑ|ΝΗΚΗ ΚΑ(ΤΑ)
ΤΟΥΣ 1809 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΕΦΙΜΕΡΕΒ|ΩΝΤΟΣ ΤΩΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΩΝ
ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΚΑΛΗΝΙΚΟΥ | ΛΑΒΡΕΝΤΙΟΥ ΓΡΙΓΟΡΙΟΥ
Κ(ΑΙ) ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ ΜΑΤΘΕΟΥ ΑΓΑΠΗΟΥ | ΑΝΑΝΙΟΥ ΠΑΙΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ Κ(ΑΙ)
ΝΕΟΦΙΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥΝΤΟΣ.*

ΙΣΤΟΡΗΘΗ ΟΥΤΟΣ Ο ΙΕΡΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΕΡΙΚΑΛΛΗΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ | Κ(ΑΙ) ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ)Υ ΚΥΡ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΝΟΥ | Κ(ΑΙ) ΤΗΣ ΣΗΖΗΓΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ | ΕΙΣ ΤΟΥΣ 1809 ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ | ΠΑΝΙΕΡΟΤΑΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΙΕΡΟΘΕΟΥ | Κ(ΑΙ) ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Αί έπιγραφαι έχουν δημοσιευθῆ με έλαχίστας διαφοράς υπό Χρ. Σούλη εις 'Ηπ. Χρον. 9 (1934), σ. 103 (άρθ. 80) και 108 (άρθ. 99). 'Ο εις τήν δευτέραν έπιγραφήν μνημονευόμενος πρόκριτος Χριστόδουλος Μαρίνος εικονίζεται παραπλευρώς αὐτῆς, πλησίον ναοῦ με άνοικτῆν στοάν, φέρων ποδῆρες άντερι μετά ζώνης και ποδῆρες χειριδατόν έπανωφόριον μετά παρυφῆς εκ γούνης, και κρατῶν κομβοσχοίνιον (Πί ν. 313 α).

Εικόνα τοῦ ζωγραφικοῦ διακόσμου τῆς Εὐαγγελιστρίας διδει ἡ παρατιθεμένη τοιχογραφία τῆς 'Αγίας Τριάδος, κοσμοῦσα τήν καμάραν τοῦ ιεροῦ (Πί ν. 313 β).

Τὸ τέμπλον, ὁ επισκοπικός θρόνος και ὁ ἄμβων εἶναι ξυλόγλυπτοι, εἰργασμένοι εις λίαν έξεργον ἀνάγλυφον, ἀνάγονται δὲ και οὔτοι εις τὰς ἀρχάς τοῦ 19ου αἰῶνος (Πί ν. 314 α - β). 'Επίχρῃσι εἶναι μόνον ὁ ἄμβων και τὸ κεντρικὸν τμήμα τοῦ τέμπλου.

Ἐκ τῶν καταγραφεισθῶν εἰκόνων ἀναφέρονται αἱ ἐνεπίγραφοι :

1) Χριστός Παντοκράτωρ, κρατῶν σφαῖραν και εὐλογῶν, με εὐαγγέλιον ἀνοικτὸν ἐπὶ τῶν γονάτων. Χρονολογία και ὑπογραφή ζωγράφου δυσδιάκριτοι: 1795 / σεπτεμβρίου ιε / διὰ χειρὸς / Λαζάρου. Διαστ. 91 x 64 εκ.

2) Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, με τήν έπιγραφήν: 1810 μαῖον / 20 / δηα χειρὸς / λαζαρου κ(αι) ἀνηστιον αυτου / ἐκόμησ αὐτῆς=δησις κ(αι) ἐξόδου / του δουλου του θεου χρηστω / κουλη. Διαστ. 92 x 62 εκ.

3) Ἄγία Παρασκευῆ καθημένη ἐπὶ θρόνου κοσμουμένου διὰ δρακόντων (Πί ν. 316 α). Πτωχαί ἐσχηματοποιημένα. Ψιμυθιαί ὄχι πολὺ έντονοι. Κάτω ἡ έπιγραφή:

ΔΕΕΙΣΙΣ Τ(ΟΥ)... Θ(ΕΟΥ) Υ ΜΟΝΑΧΟΣ = ΕΤΙ ΑΨΚΓ

*Οπισθεν, σταυρὸς και αἱ έπιγραφαί:

ΙΣ ΧΣ ΝΙΚΑ

και

ΒΑΡΝΑΒΑΣ Ο ΕΠΙ|ΚΛΙΘΕΙΣ ΒΑΡΘΟΛΟ|ΜΕΟΣ

Διαστ. 84 x 47,3 x 3 εκ. 'Η εἰκὼν εἶναι σκαπιδωτή.

4) Ὁδηγήτρια με ἀργυρᾶν ἐσθῆτα, εις τὸ κάτω μέρος τῆς ὁποίας ἀναγινώσκεται ἡ έπιγραφή:

ΔΙΑ ΣΗΝΔΡΟΜΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΟΤΑΤΟΥ ΚΙΡΙΟΥ ΚΙΡ ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΥΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΚΕ ΥΓΟΥΜΕΝΟΥ ΑΥΤΙΣ ΤΙΣ ΑΓΙΑΣ ΚΕ ΣΕΒΑΣΜΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΟΝΟΜΑ | ΤΙΣ ΒΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ ΗΣ ΧΟΡΑΝ ΠΑΝΟ ΣΟΥΔΕΝΑ ΕΞ ΗΟΑΝΙΝΟΝ ΚΕ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΒΟΝΤΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΟΤΑΤΟΥ ΚΕ ΛΟΓΙΟΤΑΤΟΥ ΚΙΡΗ|ΟΥ ΚΙΡ ΠΑΥΣΙΟΥ ΜΙΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΕ ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΕΜΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΤΕ ΠΑΝΤΑΖΙ ΚΕ Υ ΜΙΤΕΡ ΑΥΤΟΥ ΧΡΙΣΙΑΝΘΙ ΑΠΟ ΚΟΝΙΤΖΑ ΕΤΗ 1778

Διαστ. 85 x 62,5 εκ.

5) Εὐαγγελισμός. 'Επιγραφή: δέησις του δουλου του θεου / γουση νίκου ε(κ) κωμης / κ(αι) . . κλι . . . . . / δια χειρὸς Λαζάρου 1798.

Διαστ. 92 x 63 εκ.

6) Γέννησις τῆς Θεοτόκου τοῦ 1810, με πολλάς διογκώσεις. 'Επιγραφαι ἐξίτηλοι. Διαστ. 93 x 61,5 εκ.

7) Ἅγιος Χαράλαμπος ένθρονος, εὐλογῶν, ἔργον και αὐτὸς τοῦ Λαζάρου. Διαστ. 92 x 64 εκ.

8) Ἅγιοι Θεόδωροι: 1876 Χειρ ἀναστασιου ζωγράφου χιοναδίτου.

Διαστ. 32 x 23,5 x 3 εκ.

9) Θεοτόκος Ὁδηγήτρια, με ἀργυρᾶν ἐσθῆτα. Εἰς τήν κάτω παρυφήν ἡ έπιγραφή:

ΔΗΑ ΣΗΝΔΡΟΜΗ ΚΕ ΕΣΟΔΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΚΕ ΑΝΔΡΕΑ ΕΝ ΚΟΜΗ ΖΗΤΖΑ | ΔΕ ΔΗΑ ΧΗΡΟΣ ΓΕΟΡΓΙΗΟΥ ΙΩΑΝΟΥ Π(Α)ΠΑΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΛΑΡΙΤΟΝ — 1815 ΑΠΡΙΛΗΟΥ 6

Διαστ. 30 x 23 εκ.

10) Μέγας Ἄρχιερεὺς. Ἄριστερά και δεξιά, εις μικροτέραν κλίμακα, ἡ Θεοτόκος και ὁ Πρόδρομος στηθαῖοι σεβίζοντες. Αὐτόξυλον πλαίσιον με ἀνάγλυφον σχοινίον και ἐλικόφυλλον. 'Επιγραφή:

ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ | ΤΟΥ Θ(ΕΟΥ) ΠΟΥΛΟΥ | ΠΑΠΑ 17ου - 18ου αἱ. Διαστ. 87 x 59,2 x 3,7 εκ.

11) Πρόδρομος ἐστραμμένος κατά τὰ τρία τέταρτα πρὸς τὰ ἀριστερά, κρατῶν εις τήν δεξιάν εἰλητάριον και ὕψων τήν ἀριστεράν, και ἅγιος Γεώργιος μετωπικός, φέρων ποδῆρη χιτῶνα και κρατῶν ἀκόντιον. 1773. Διαστ. 86,5 x 32,5 x 4 εκ.

*Ὡσαύτως κατεγράφησαν τὰ ἐξῆς κειμήλια:

1) Εὐαγγέλιον με ἀργυρᾶν ἐπένδυσιν, διαστ. 36 x 25,5 εκ. Εἰς τήν προσθίαν ὄψιν εἰκονίζεται ἡ εις Ἄδου Κάθοδος και, πέριξ αὐτῆς, οἱ τέσσαρες εὐαγγελισται και σκηναί τῶν Παθῶν και τῆς Ἄναστάσεως (Πί ν. 315 α). Εἰς τήν ὀπισθίαν ὄψιν εἰκονίζεται ἡ Φιλοξενία τοῦ Ἄβραάμ εις τὸ κέντρον, εις δὲ τὰ ἄκρα ἡ Γέννησις και ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, ἡ Ὑπαπαντή, ὁ Εὐαγγελισμός, ἡ Γέννησις, ἡ Βάπτισις, οἱ κορυφαῖοι ἀπό-

στολοι κρατουντες την εκκλησιαν, ο Πρόδρομος και η Γέννησις του. Ἀριστερὰ τῶν κορυφαίων και δεξιὰ τοῦ Προδρόμου ἡ ἐπιγραφή:

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΥΑΝΓΓΕΛΙΟΝ | ΕΠΑΡΧΙ ΤΗΣ ΕΠΕΡΑ-
ΓΗΣ | ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΕΠΙΝΟΜΑΖΟ|ΜΕΝΗ Η ΒΑΝΓΓΕΛΗ-
ΣΤΡΗΑ | ΗΣ ΜΑΝΑΣΤΗΡΗ ΑΠΑΝΟ | ΣΟΥΔΕΝΑ ΚΕ
ΓΟΥΜΗΝΕΒΟΝ|ΤΟΣ ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ ΕΝ ΕΤΗ | 1809 = ΚΕ
ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΤΟΥ ΥΟΥΑΝΗΝΟΥ ΚΕ Υ ΑΡ|ΤΙΣ ΓΕΡΟΘΕΟΣ
ΚΕ Δ(Ι)|Α ΧΕΡΟΣ ΕΜΟΥ ΧΡΙΣΤΟ|ΔΟΥΛΟΣ ΥΟΣ ΤΟΥ
ΠΑ|ΤΑΖΗ ΚΕ Ι ΜΙΤΡΕ ΧΡΗΣΑΝΘΗ ΚΕ ΥΙΓΕΝΙ ΧΑΗ|ΔΟ
(Πί ν. 315 β).

2) Λειψανοθήκη ἀργυρὰ με ἔκτυπον διακόσμη-
σιν. Εἰκονίζονται κάτωθι τόξων: εἰς τὴν προσθίαν
πλευρὰν ὁ Εὐαγγελισμὸς μεταξὺ τῶν προφητῶν
Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος (Πί ν. 316 β)· εἰς τὴν
ὀπισθίαν οἱ ἅγιοι Κοσμάς, Δαμιανός, Ἐλευθέ-
ριος, Ἀρκάδιος καὶ Παρασκευὴ· εἰς τὰς πλαγίας
πλευρὰς ἀφ' ἑνὸς ὁ ἅγιος Δημήτριος ἔφιππος με-
ταξὺ τῶν ἁγίων Στεφάνου καὶ Ἰγνατίου, ἀφ' ἐτέ-
ρου ὁ ἅγιος Γεώργιος ἔφιππος μεταξὺ τῶν ἁγίων
Μεθοδίου καὶ Χαραλάμπους. Εἰς τὰ μέτωπα τῶν
τόξων καὶ τὸ κάλυμμα διάκοσμος ἀνθέων. Ἐπὶ
τοῦ καλύμματος ἡ ἐπιγραφή:

ΑΥΤΗ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΘΗΚΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ ΗΤΙΣ
ΕΣΤΙ ΚΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΠΑΝΩ ΣΟΥΔΕΝΑ ΙΕΡΑΣ
ΜΟΝΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ ΓΕΓΟΝΕ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ
ΚΕ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΕ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕ-
ΝΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΙΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΑΥΤΗΣ
ΔΙΑ ΧΗΡΟΣ ΝΗΚΟΛΑΟΥ ΠΟΝΤΙΚΗ ΚΕ ΗΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΤΟΥ ΕΚ ΚΑ(ΑΑ)ΡΥΤΩΝ 1819 ΙΑΝΟΥΑΡ.

Διαστ. 34 x 22 ἐκ., ὕψ. 27 ἐκ.

3) Λειψανοθήκη ἀργυρὰ με ἔκτυπον φυτικὸν
διάκοσμον. Διαστ. 18,5 x 12 x 10 ἐκ.

2. Ἅγιος Δημήτριος

Τρίκλιτος βασιλικὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ.,
μετὰ δεκαεξαπλεύρου τρούλλου καὶ ἡμικυκλι-
κῆς ἀψίδος. Ξυλόστεγοι στοαὶ με τοξοστοιχίας
κατὰ τὴν βορείαν καὶ τὴν δυτικὴν πλευρὰν, χρο-
νολογούμεναι δι' ἐπιγραφῆς εἰς τὸ 1858. Τοιχο-
γραφημένοι εἶναι μόνον τὸ κεντρικὸν τμήμα τοῦ
ναοῦ. Τέμπλον, ἐπισκοπικὸς θρόνος καὶ ἄμβων
ξύλογλυπτοι, μετρίας τέχνης τοῦ 19ου αἰ.

Ἄξιόλογοι εἶναι δύο σκαφιδωταὶ εἰκόνες τοῦ
17ου - 18ου αἰ., παριστώσαι τὸν Παντοκράτορα
κρατοῦντα ἀνοικτὸν εὐαγγέλιον με τὴν ἐπιγραφὴν:

ΔΕΥΤΕ ΟΙ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΜΟΥ...

διαστ. 87 x 50 x 3 ἐκ. (Πί ν. 317 α) καὶ τὴν Θεο-
τόκον Ὁδηγήτριαν, διαστ. 82,3 x 54,7 x 3 ἐκ.
Εἰς ἀμφοτέρας εἰκονίζονται ἐντὸς ἐγκολπίων εἰς
τὰς ἀνω γωνίας ἄγγελοι σεβίζοντες.

Αἱ ὑπόλοιποι εἰκόνες ἀνάγονται πᾶσαι εἰς τὸν
19ον αἰῶνα. Σημειοῦμεν τὰς ἐξ αὐτῶν ὑπογεγραμ-
μένας:

1) Ἅγ. Σπυρίδων : 1862, χεῖρ Ἀναστασίου Κων.
Ζωγράφου χιονοαδίτου.

2) Μακκαβαῖοι : Χεῖρ / λ(α)ζ(ά)ρ(ου) / 1829 /
Ἰούλιος.

3) Ἅγιος Γεώργιος : 1815 δικεμβρίου 30 / διὰ
χειρὸς Λαζάρων / ἐξ ἀνο σουδηρῶν.

4) Πορταίτισσα :

ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΠΑ ΔΙΑΜΑΝΤΗ
ΑΠΟ ΜΟΝΟΔΕΝΑΡΙ ΙΑΝΟΥΑΡ Α ΩΚΒ

5) Μέγας Ἀρχιερεὺς τέμπλου:

ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΗΜΩΝ | ΤΩΝ ΤΑΠΙΝΟΝ ΖΩ|ΓΡΑΦΩΝ ΛΑΖΑ-
ΡΟΥ | ΚΑΙ ΑΝΗΨΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΑ|ΖΩΠΛΟΥ ΠΑΠΑ
ΙΩ(ΑΝΝΗ) 1811

6) Σύναξις Ταξιαρχῶν: δια χειρὸς καμοῦ / τοῦ
αναξίου/λαζουκα παπα ιω(αννου) / κ(αι) ανιστιού
αυτου λάζου κανάκι (1817).

7) Ἅγιος Χαράλαμπος: δια χειρὸς / καμου του
ευτελους λαζαρου /παπα / Ἰωάννου / ε(κ) κόμης /
αυτης.

Πλὴν τῶν εἰκόνων κατεγράφησαν δύο ἀναλό-
για με ἔνθετον διάκοσμον ἐκ μαργάρου καὶ ὀστού
καὶ ἐν ξύλινον ἀρτοφόριον, ἐπίσης με ἔνθετον
διάκοσμον μαργάρου.

3. Μονὴ Ἁγίας Παρασκευῆς

Ναὸς σταυροειδῆς μετὰ δεκαεξαπλεύρου τρούλ-
λου, τριπλεύρου ἀψίδος, τριπλεύρων χορῶν καὶ
νάρθηκος. Ξυλόγλυπτον τέμπλον. Εἰκονίζονται ἐν
λίαν ἐξέρρη ἀναγλύφῳ ἄνθη, καρποὶ, ζῶα καὶ πτη-
νὰ ραμφίζοντα ὄφεις ἢ τρώγοντα βότρυς. Αἱ τοι-
χογραφίαι ἀνάγονται εἰς τὸ 1925 καὶ εἶναι ἔργα
τοῦ Χιοναδίτου ἁγιογράφου Βασιλείου Ἀ. Φίλη.
Εἰκόνες τῆς δευτέρας δεκαετίας τοῦ 19ου αἰ.,
διὰ χειρὸς Λαζάρου.

4. Ἅγιος Γεώργιος

Μονόχωρος αἶθουσα με ἀνοικτὸν προστόφον.
Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν:

ΙΔΡΥΘΗ ΔΙ ΕΞΟ|ΔΩΝ ΑΝΑΣΤΑ|ΣΑΙΝΑ ΔΩΝΟΥ |
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 15 1869.

Ξυλόγλυπτον τέμπλον με εἰκόνας τοῦ δευτέρου
ἡμίσεος τοῦ 18ου αἰ. Ἐξ αὐτῶν ἡ Ὁδηγήτρια φέ-
ρει τὴν ἐπιγραφὴν: 1770 δια χειρὸς Ἰω(άννου)
ιερέως.

5. Παναγία

Μονόχωρος αἶθουσα. Αἱ πλεῖσται τῶν εἰκόνων
ἀνάγονται εἰς τὸ 1819 - 1822, διὰ χειρὸς Λαζάρου.
Σημειοῦμεν ἐπίσης μίαν Κοίμησιν λαϊκῆς τέχνης
τοῦ 1764 καὶ Ὁδηγήτριαν τοῦ 1888: χεῖρ Χρι-
στοδούλου Ζωγράφου Χιοναδίτου.

6. Σωτήρα

Μονόχωρος αίθουσα με έπιγραφάς του 1742 και 1792. Εικόνες του 1884, διά χειρός Άναστασίου Κ. Ζωγράφου Χιοναδίτου, αντίγραφοι έργα του 18ου αί.

ΚΑΤΩ ΠΕΔΙΝΑ (πρώην ΚΑΤΩ ΣΟΥΔΕΝΑ)

1. Άγιος Άθανάσιος

Τρίκλιτος βασιλική μετά νάρθηκος (« γυναικείου ») και μικρού τρούλλου βαιίνοντος επί του κεντρικού κλίτους. Ένδεκάπλευρος άψις διαρθρωμένη διά τυφλών άψιδωμάτων με τρίλοβα τόξα, επί των όποιων είναι γεγλυμένοι σταυροί και ρόδακες (Πί ν. 317 β). Κατά την νοτιάν πλευράν ύπάρχει κλειστή στοά, έτέρα δέ, άνοικτή, κατά την βορειάν. Έπί τής άψιδος είναι κεχαγαμέναι αί χρονολογίαι 1704 και 1791.

Τά κιονόκρανα των τοξοστοιχιών του κυρίως ναού φέρουν γύψινον διάκοσμον φυτών και δικεφάλων άετών (Πί ν. 318 β). Τά άκρα των τοξοστοιχιών και ή βάσις των καλυπτόντων τον ναόν φουρνικών κοσμοῦνται ύπό γυψίνων όσαύτως άνθοπλακάμων.

Τό ξυλόγλυπτον τέμπλον με πλούσιον διάτρητον διάκοσμον φυτικών και ζωικών άνάγεται εις τό τέλος του 18ου αί. (Πί ν. 318 α). Έπί του ξυλόγλυπτου βημοθύρου, τό όποιον, έν άντιθέσει προς τό τέμπλον, είναι έπιχρυσωμένον, έχουν ζωγραφηθή ό Εθαγγελισμός, οι προφητάνακτες Δαυίδ και Σολομών και τέσσαρες ιεράρχαι. Ξυλόγλυπτοι είναι όσαύτως ό άμβων, ό έπισκοπικός θρόνος και έν προσκυνητάριον. Έτερον προσκυνητάριον φέρει ένθετον γεωμετρικόν και φυτικόν διάκοσμον έκ μαργάρου.

Έκ των 25 καταγραφεισών εικώνων άναφέρομεν τας χρονολογημένας:

1) Πρόδρομος στηθαίος, κρατών την κεφαλήν του (1796). Διαστ. 95 x 65,5 εκ.

2) Άγιοι Πέτρος και Παῦλος, κρατοῦντες την εκκλησίαν (1839). Διαστ. 96 x 63 εκ.

3) Άγιος Νικόλαος (1794). Διαστ. 94,5 x 65 εκ.

4) Είς Άδου Κάθοδος και σκηναί του δωδεκάορτου (1818). Διαστ. 79,5 x 57,5 εκ.

5) Άγ. Σπυρίδων ευλογών (1840). Διαστ. 43,5 x 32 εκ.

6) Χριστός Μέγας Άρχιερέυς (1805). Διαστ. 96 x 47 εκ.

Κατεγράφη επίσης ξυλόγλυπτος σταυρός με παραστάσεις τής Βαπτίσεως, τής Σταυρώσεως

και άνα τεσσάρων άγίων. Είς την βάσιν τής άκοσμήτου μεταλλίνης έσθήτος ή έπιγραφή:

ΗΚΟΝΟΜΟΣ ΝΗΚΟΛΑΟΣ 1849 ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΜΙΧΑ ΜΑΡΚΟ

Διαστ. 24,5 x 12 εκ., διάμ. βάσεως 8,5 εκ.

2. Ταξίάρχει

Μονόκλιτος ναός άθωνικου τύπου με όγκώδη δωδεκάπλευρον τρούλλον, άνεγερθείς κατά τον Ά. Λαμπρίδην (Ήπειρωτικά Μελετήματα, Η', σ. 28) τό 1591 (Πί ν. 318 γ). Ή άψις και οι χοροί είναι έξωτερικώς τρίπλευροι. Ό μεταγενέστερος ξυλόστεγος νάρθηξ είναι πλατύτερος του κυρίως ναού.

Είς τό άέτωμα τής παλαιάς προσόψεως του κυρίως ναού είναι κεχαραγμένη ή έπιγραφή: ΖΡΚ (=1611/12).

Ό κυρίως ναός είναι κατάγραφος (Πί ν. 319 β - γ). Είς την κατωτάτην ζώνην εικονίζονται δλόσωμοι άγιοι, εις την άμέσως έπομένην στηθάρια άγίων, εις την τρίτην δεσποτικά και θεομητορικά έορταί, εις την τετάρτην οι Οίκοι του Άκαθίστου, εις την άνωτάτην, τέλος, ή Άγία Τριάς (άνατολικώς του τρούλλου) και ή Όδηγήτρια (δυτικώς αυτού), φερόμεναι ύπό άγγέλων. Είς τον τρούλλον παρίσταται ό Παντοκράτωρ και, πέριξ αυτού, εις δύο όμοκέντρους σειράς, άγγελοι και προφήται. Είς τά λοφία εικονίζονται ώς συνήθως οι Εθαγγελισταί. Τόν δυτικόν τοίχον του νάρθηκος κοσμεί, ώς συνήθως, παράστασις τής Δευτέρας Παρουσίας.

Περί τής χρονολογίας τοιχογραφήσεως και του άγιογράφου πληροφορεί ή υπεράνω τής άπό του κυρίως ναού εις τον νάρθηκα θύρας γεγραμμένη έπιγραφή (Πί ν. 319 α), την όποιαν πρό έτών ειχε δημοσιεύσει ό άείμνηστος Χρ. Σούλης, μετά τινων όμων παραναγνώσεων (Ήπ. Χρον. 9 (1934), σ. 86, άριθ. 11).

ΑΝΗΣΤΟΡΙΘΕΙ Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ
ΝΑΟΣ ΤΩΝ ΑΣΟΜΑΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΔΙΑ | ΑΝΑΛΟΜΑ
ΤΩΝ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΕΚΑΗΣΙΑΣ ΚΑΤ(Α) ΤΟ ΑΨΜΘ ΚΑΤ(Α)
ΜΗΝΑΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΑΝΑ
ΣΤΑΣΙΟΥ ΕΚ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ
ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ.

ενφημερευωντος ιωανου ιωανου κ(αι) μονουηλ των
ιερέων εδέθει δε παρὰ των πρωεστώτων της χώρας
οτη να ιερουργουν. . . . . την εκλεισαν/
απω πρώτη μαϊου εος του σταυρου εις ταις ιδ σε-
πτεμβριου κ(αι) δηπος ιερευς ειθελε τω παρακούσι
κ(αι) χαλάσι των όρον ειει ει αρχανκ(αι)λη αντι-
δ(ικιοι)/και τουτην ωραν της εξετασεος να ιερουρ-
γων δεν κ(αι) την ειμεραν των Θεοφανει(ων).

Τό κατά τό μεσαίον και άνω τμήμα ξυλόγλυ-

πτον τέμπλον ἀνάγεται εἰς τὸν 18ον αἰ., ὅπως καὶ αἱ ἐξῆς δεσποτικαὶ εἰκόνες:

- 1) Χριστὸς Παντοκράτωρ, διαστ. 93,5 x 55 ἔκ.
- 2) Θεοτόκος Ὁδηγήτρια, διαστ. 94 x 60,5 ἔκ.
- 3) Δύο ἄγγελοι κρατοῦντες τὸν Χριστὸν Ἐμμανουὴλ ἐν μεταλλίῳ, διαστ. 93,5 x 39,5 ἔκ.

3. Ἅγιος Νικόλαος

Μονόχωρος αἶθουσα μὲ τρίπλευρον ἀψίδα, στεγαζομένη διὰ τετρακλινούσας στέγης.

Τοιχογραφίαι ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ ἱερόν. Εἰς τὴν κόγχην εἰκονίζονται ἡ Πλατυτέρα μεταξὺ δύο ἀγγέλων καὶ ἐξ ἱεράρχαι συλλειτουργοῦντες (Πί ν. 320 β). Εἰς τὸ μέτωπον τῆς ἀψίδος καὶ εἰς τὸν βόρειον καὶ τὸν νότιον τοῖχον τοῦ ἱεροῦ παρίστανται κάτω μὲν ὀλόσωμοι ἄγιοι κατὰ μέτωπον, εἰς τὴν δευτέραν ζώνην στηθάρια ἁγίων μεταξύ κληματίδων καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτην εὐαγγελικαὶ σκηναί. Εἰς τὴν κόγχην τῆς προθέσεως εἶναι ζωγραφημένη ἡ Ἀποκαθήλωσις, εἰς δὲ τὴν κατωτέραν ζώνην τοῦ βορείου τοῖχου ἐντὸς μὲν τῆς ἐκεῖ κόγχης ὁ ἅγιος Στέφανος, παραπλεύρως δὲ, ἀντὶ ὀλοσώμων ἁγίων, τὸ Ὄραμα τοῦ ἁγίου Πέτρου Ἀλεξανδρείας (Πί ν. 320 α). Τὰ σχετικῶς ἀνοικτὰ χρώματα, ἡ λεπτὴ ἐπεξεργασία καὶ αἱ πολλαὶ ψιμυθιαὶ εἰς τὰ γυμνά μέρη πλησιάζουν τὰς τοιχογραφίας τοῦ ἁγίου Νικολάου πρὸς τὰς κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐπιβιώσεις τῆς κρητικῆς ζωγραφικῆς.

Ξυλόγλυπτον εἶναι καὶ ἐδῶ, ὡς καὶ εἰς τοὺς Ταξιάρχας, μόνον τὸ μεσαῖον καὶ τὸ ἀνώτερον τμήμα τοῦ τέμπλου, φέρον βαρὺν διάκοσμον κληματίδων καὶ ἀνθέων. Ὁ Εὐαγγελισμὸς καὶ οἱ τέσσαρες ἱεράρχαι τοῦ βημοθύρου καὶ ἡ Μεγάλῃ Δέσις τοῦ ἐπιστυλίου εἶναι κατὰ μέγα μέρος κατεστραμμένοι ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν.

ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΣ (πρῶην ΤΣΕΡΒΑΡΙ)

1. Παναγία (Κοίμησις)

Εὐρύχωρος σταυρεπίστεγος ναὸς τοῦ τύπου Α 1, κατὰ τὴν κατάταξιν τοῦ καθηγητοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου, μετὰ νάρθηκος, κατάγραφος διὰ τοιχογραφίων καλῆς τέχνης (Πί ν. 321 α). Ἡ ὑπεράνω τῆς νοτίου θύρας γραπτὴ κτητορικὴ ἐπιγραφή εἶναι δυστυχῶς ἡμιεξίτηλος. Ἡδυνήθημεν νὰ ἀναγνώσωμεν τὰς ἐξῆς μόνον λέξεις:

[ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑ]ΘΡΩΝ Κ(ΑΙ) ΑΝΗΣΤΩΡΙΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ | ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡ-ΕΥΛΟΓΙΜΕΝΗΣ ΔΕΣΠΙΝΗΣ ΗΜΩΝ Θ(ΕΟΤΟ)ΚΟΥ Κ(ΑΙ) ΔΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ | ..... ΔΕ ΟΛΟΝ ΓΕΓΟΝΕΝ ΑΡΧΙΕΡΑΤ[ΕΥΟΝΤΟΣ] ΔΕ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕ[ΡΑΤΑΤΟΥ] Μ[Η]-ΤΡΟΠΟΛΗΤΟΥ ΚΥΡ ..... ΙΕΣ..... ΠΟ... Β..... | ..... ΠΙΕ.....

Εὐτυχῶς σφύζεται ἑτέρα ἐπιγραφή εἰς τὸν νότιον τοῖχον, κάτω ἀπὸ τὴν ἐγκαρσίαν καμάραν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν πληροφοροῦμεθα τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ἀγιογραφῆσεως:

ΔΕΥΣΙΣ ΤΟΥ | ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ | Θ(ΕΟ)Υ ΚΥΡ ΓΕΩΡΓΙΗ ΘΟΜΑ | ΔΙ(Α) ΧΗΡΟΣ ΚΟ/ΣΤΑΝΤΗΝΟΥ ΤΟΥ Ζ/ΩΓΡΑΦΟΥ ΕΛΑ/ΧΙΣΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΜΑΡΤΟΛΟΥ/ ΖΡΝΔ.

Ἴσως ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος, ὁ διακοσμήσας ἐν ἔτει 1645/46 τὴν Παναγίαν τοῦ Ἐλαφοτόπου, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν ἐκ Λιανοτοπίου τῆς Καστοριάς, ὅστις εἰργάσθη τὸ 1620 εἰς τὸν Ἅγιον Μηνᾶν Μονοδενδρίου (βλ. ἀνωτέρω, σ. 303), τὸ 1630 εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῆς Σαρακήνιστας Βορείου Ἡπείρου (Π. Πουλίτσας εἰς ΕΕΒΕ, Ε' (1928), σ. 75) καὶ τὸ 1653 εἰς τὴν μονὴν Προφήτου Ἡλιοῦ τῆς Στεγοπόλεως Βορείου Ἡπείρου (αὐτόθι). Κατὰ τὸν Λαμπρίδην ἡ ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως ἐξωγραφῆθη τὸ 1605 (Ζαγοριακά, σ. 27) ἢ τὸ 1608 (Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα, Η', σ. 28). Δὲν γνωρίζω ἐὰν πρόκειται περὶ παραναγνώσεως τοῦ ΖΡΝΔ ἢ ἐὰν ἡ χρονολογία αὕτη ἐσφύζετο εἰς τὴν ἑτέραν, ἡμιεξίτηλον σήμερον, ἐπιγραφήν.

Αἱ τοιχογραφίαι τῆς Παναγίας καλύπτονται δυστυχῶς εἰς τὸ κατώτερον τμήμα ὑπὸ ἀσβεστοχρίσματος, ἀπολεπίζονται καὶ εἶναι πολλαχοῦ κεκαλυμμένα ὑπὸ ἀλάτων. Καὶ ἐδῶ εἰκονίζονται εἰς τὴν κατωτάτην ζώνην ὀλόσωμοι ἄγιοι, ὑπεράνω αὐτῶν ἄγιοι ἐν ἐγκολπίοις καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας ζώνας αἱ δεσποτικαὶ καὶ θεομητορικαὶ εἱροταί.

Τὸ ξυλόγλυπτον τέμπλον φέρει διάκοσμον κληματίδων καὶ ἀνθέων ἐν χαμηλῷ σχετικῶς ἀναγλύφῳ. Τὸ βημόθυρον κοσμεῖται ὑπὸ δικεφάλων ἀετῶν, ἀντωπῶν ζώων μὲ ἀνωρθωμένην οὐράν, καὶ κληματίδων. Εἰς τὸ κατώτερον μέρος, ἐντὸς τοξωτῶν πλαισίων, εἰκονίζονται εἰς δύο σειράς ἄνω μὲν ὁ Εὐαγγελισμὸς ἐκατέρωθεν τῶν προφητῶν Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος, κάτω δὲ τέσσαρες ἱεράρχαι. Τὸ δωδεκάορτον καὶ τὰ ἀποστολικά εἶναι πολὺ ἐφθαρμένα. Ὁμοίως ἀπολεπίζονται καὶ αἱ σκαφιδωταὶ δεσποτικαὶ εἰκόνες, ἀναγόμεναι εἰς τὸν 17ον αἰ.: Παντοκράτωρ, διαστ. περ. 94 x 66 ἔκ., Ὁδηγήτρια, διαστ. 96 x 63,5 ἔκ., καὶ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, διαστ. περ. 93 x 71 ἔκ.

2. Ἅγιος Γεώργιος

Ἐπιμήκης αἶθουσα, κοσμουμένη διὰ τοιχογραφίων ὀλοσώμων ἁγίων καὶ, ὑπεράνω αὐτῶν, εὐαγγελικῶν σκηνῶν εἰς μίαν ζώνην. Εἰς τὸν νότιον τοῖχον καὶ ὑπεράνω τῆς παρά τὴν νοτιοδυτικὴν

γωνίαν κόγχης υπάρχει ή εξής κτητορική επιγραφή:

Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΣ ΟΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ / ΕΝΔΟΣΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ / ΕΝ ΜΕΝ ΤΩ 1805 ΣΩΤΗΡΙΩ ΕΤΕΙ ΕΚΤΙΣΘΗ ΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΜΑΚΑΡΙΑ / ΤΗ ΛΗΞΕΙ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΟΛΟΜΟΥ / ΕΝ ΔΕ ΤΩ 1855 ΙΣΤΟΡΗΘΗ ΔΑΠΑ/ΝΗ ΜΕΝ ΤΟΥ ΕΝΤΙΜΩΤΑΤΟΥ ΥΙΟΥ / ΑΥΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΕΙΣ ΑΓ/ΔΙΟΝ ΜΝΗΜΗΝ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΟ/ΝΩΝ ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΔΕ ΤΩΝ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ / ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ε(Κ) ΚΩΜΗΣ ΧΙΟΝΙΑΔΕΣ.

Τό ξυλόγλυπτον τέμπλον κοσμεῖται ὑπὸ εικόων τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος. Πλέον ἀξιόλογοι εἶναι αἱ ἐξῆς:

1) Χριστὸς Παντοκράτωρ ὑπὸ τοξωτῶν ἔξεργον πλαίσιον. Ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς του, εἰς στάσιν δεήσεως, ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ Πρόδρομος. Ἄριστερά καὶ δεξιᾷ, στιχηδὸν ἀνά ἕξ, οἱ δώδεκα ἀπόστολοι στηθαῖοι, ἐστραμμένοι πρὸς τὸ κέντρον. Ἄνω ἡ ἐπιγραφή:

ΔΕΝΣΗ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ Θ(ΕΟΥ) ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΗΕΡΕΟΣ ΔΕΣΠΟ ΠΡΙ/ΒΗΤΕΡΑΣ / ΠΕΤΡΟΣ ΕΤΟΥΣ ΖΡΜΓ (= 1634/35).

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Κυρίου εἶναι ἐπιζωγραφημένη. Διαστ. 90/88 x 68,5/66 x 3,5 ἐκ.

2) Θεοτόκος Ὀδηγήτρια, ὁμοίας τέχνης. Εἰς τὰς ἄνω γωνίας δύο ἄγγελοι στηθαῖοι. Καὶ ἐδῶ τὰ πρόσωπα τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Βρέφους εἶναι ἐπιζωγραφημένα. Διαστ. 90 x 67 ἐκ.

3) Πρόδρομος πτερωτός, μετωπικός μέχρι τῆς ὀσφύος, κρατῶν πινάκιον μετὴν κεφαλῆν του καὶ εἰλητᾶριον καὶ εὐλογῶν. Κάτω ἡ ἐπιγραφή: 1776 / Μαρτίου 20. Διαστ. 92 x 47,5 ἐκ.

3. Ἅγιος Νικόλαος

Τρίκλιτος βασιλικὴ μετὸξωτῆν ἀνοικτὴν στοάν κατὰ τὴν νοτίαν καὶ τὴν δυτικὴν πλευράν. Χρονολογεῖται, συμφώνως πρὸς πλινθίνην ἐπιγραφὴν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, εἰς τὸ ἔτος 1857.

Ἡ κτητορική ἐπιγραφή εὑρίσκεται ἀνωθι τῆς νοτίας θύρας, ἔχει δὲ οὕτω:

Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ / ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΥΡΩΝ ΤΗΣ ΛΥΚΙΑΣ ΤΟΥ / ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΑΡΧΙΕΡΑ/ΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ / ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΑΙΔΕΣΙΜΩΤΑ/ΤΩΝ Π. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ ΚΑΙ Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ/ΤΡΟΠΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΖΩΙΔΟΥ / ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΑΤΟΥΝΤΩΝ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ / ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΔΑΠΑ/ΝΑΙΣ ΜΕΝ ΤΩΝ ΑΟΙΔΗΜΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΟΥ/ΝΑΡΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΛΟΥΛΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΥΝΔΡΟΜΗ / ΔΕ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΑΥΤΗΣ ΠΡΟΣ / ΜΝΗΜΗΝ ΑΟΙΔΙΟΝ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΝ ΑΥΤΩΝ ΣΩ/ΤΗΡΙΑΝ ΕΝ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩ ΔΩΝΖ'

Τὸ διάτρητον ξυλόγλυπτον τέμπλον φέρει διάκοσμον ἐκ φυτῶν, πτηνῶν καὶ ἀνθρώπων. Αἱ δεσποτικαὶ εἰκόνες ἀνάγονται εἰς τὸ 1861. Ἐκ τῶν

λοιπῶν εἰκόνων μνημονεύομεν τὰς ἐνεπιγράφους.

1) Ἅγιος Σπυρίδων ἐνθρονος, μετὴν ἐπιγραφὴν: Κατὰ τοὺς 1804 ἔγινε ὁ τέμπλος δηα ἐξοδον τον ευ/σεβον και ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἐκ χώρας / Τζεερβάρη καὶ εἰς τοὺς 1809 ἰαννουαρίου 15 ἐζωγραφήστηκαν καὶ ἰ ἐωρτὲς τοῦ τέμπλου δηα / ἐξωδου τον αὐτοῦ χριστιανων καὶ Διὰ χειρὸς λαζάρου / κ(αὶ) ἀνημιον αὐτοῦ λαζάρου ἐξ ἀνω σουδεννά. Διαστ. 41,5 x 19,5 x 1 ἐκ.

2) Ἐνθρονος Βρεφοκρατοῦσα περιβαλλομένη ὑπὸ ἁγίων:

ΩΣ ΟΡΑΤΑΙ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝ ΙΣΤΟΡΙΘΗ ΔΙΑ ΧΑΙΡΟΣ ΗΜΩΝ ΤΩΝ ΤΑΠΟΙΝΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΛΑΖΑΡΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΝΙΨΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΑΖΟΥ ΕΞ ΑΝΩ ΣΟΥΛΑΝΑ / ΔΙΑ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΠΑ/ΝΑΓΙΩΤΗ ΠΡΙΝΚΟΥ ΕΚ ΚΟΜΗΣ ΤΖΕΡΒΑΡΙ / ΔΙΑ/ΜΕΣΟΥ ΓΡΙΓΩΡΙΟΥ ΟΙΓΟΥΜΕΝΟΥ ΚΑΙ / ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΥ ΙΩ(ΑΝΝΟΥ) ΚΑΤ' ΕΤΟΥΣ 1810 νοεμβρίου 10.

Διαστ. 102 x 69 ἐκ.

3) Κεφαλὴ τοῦ Προδρόμου ἐντὸς πινακίου: χεῖρ δημητρίου παπαδια/μ[αντη] 1834.

Διαστ. 23 x 18,2 ἐκ.

4) Τρίμορφον καὶ ἅγιοι Νικόλαος, Χαραλάμπης καὶ Ἄθανάσιος: 1836 / Δεκεμβρίου 24. Διαστ. 44 x 36 ἐκ.

5) Ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός (Πί ν. 321 β). Κάτω γονυπετῆς ὁ ἀφιερωτῆς καὶ παρ' αὐτὸν ἡ ἐπιγραφή: ὁ παρὼν καλόγερος προστέχει / εἰς τὸν μάρτυρα μ' ὄλον του τὴν / ζέειν καὶ λαμβάνει τὴν ἰατρείαν / τῶν ὀφθαλμῶν του. Κάτω: 1838 ἰανουα. 17 ἐτελ. ὁ μάρτυς διὰ χειρὸς δη μητρίου παππα διαμαντη ἐν μονοδεντρι 1839 φεβρουαριου 15.

Διαστ. 67,3 x 46,3 x 2,8 ἐκ.

6) Ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων (Πί ν. 321 γ): Ἀφιέρωμα του Κυρίου Θεοδώρου Χαρίση Λαζάρου 1849 Ἰανουαριου 14 / ὁ ζωγράφος Πέτρος Γεωργιάδης πρωτοψάλτης / τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Εἰς τὸ βάθος εἰκονίζεται τὸ κάστρον τῶν Ἰωαννίνων, λέμβος εἰς τὴν λίμνην καὶ, ἄνω, ὀφθαλμός ἐντὸς τριγώνου. Διαστ. 71 x 46,5 ἐκ.

Κατεγράφησαν, ὡσαύτως, προσκυνητᾶριον μετὰ διάκοσμον ἐκ μαργάρου καὶ ξυλόγλυπτος σταυρός μετὰ μεταλλίνην ἐπένδυσιν χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ 1855, φέρουσαν ἐγχάρακτον γεωμετρικὴν διακόσμησιν. Ὑψ. 22 ἐκ., διάμ. βάσεως 6,8 ἐκ.

ΚΑΛΥΒΙΑ ΕΛΑΦΟΤΟΠΟΥ

Ἅγιος Νικόλαος

Ὁ ναὸς οὗτος, στεγαζόμενος σήμερον διὰ τετρακλινοῦς στέγης, ἦτο ἀρχικῶς καμαροσκεπής. Τὸ δάπεδόν του εἶναι ἀρκετὰ ὑπερψωμένον ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀρχικόν.

Τοιχογραφίες σφάζονται μόνον εις τὸν βόρειον καὶ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον.

Εἰς τὴν κατωτέραν σειρὰν τοῦ βορείου τοῖχου εἰκονίζονται οἱ ὀλόσωμοι ἄγιοι: Νικόλαος (ἀγένειος μάρτυς), Μηνᾶς, Μερκούριος, Νικήτας, Θεόδωρος ὁ Τήρων, ἀδιάγνωστος στρατιωτικὸς ἅγιος (ἴσως Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης), Γεώργιος, ἀρχάγγελος Μιχαὴλ καὶ ἀδιάγνωστος.

Εἰς τὴν ἡμέσως ἐπομένην σειρὰν τοῦ αὐτοῦ τοῖχου παρίστανται εὐαγγελικαὶ σκηναί: Ψηλάφησις τοῦ Θωμᾶ, Ἰασις τοῦ παραλυτικοῦ, ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Σαμαρείτις, Ἰασις τοῦ τυφλοῦ, Προδοσία (Πί ν. 322 α) καὶ Μυστικὸς Δεῖπνος (Πί ν. 322 β).

Ἡ τρίτη σειρὰ σφάζεται μόνον μερικῶς, λόγῳ τῆς καταστροφῆς τῆς καμάρας. Ἐξ ἀριστερῶν εἰκονίζονται ὁ Ἐπιτάφιος Θρῆνος, ἡ Ἐγερσις τοῦ Λαζάρου, ἡ Βαϊοφόρος, ὁ ἀπόστολος Πέτρος κολυμβῶν εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ Πεντηκοστή καὶ ἡ Κοίμησις.

Εἰς τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ ἱεροῦ σφάζονται ὁ ἅγιος Πέτρος Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἰούδας ἐπιστρέφων τὰ τριάκοντα ἀργύρια καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Ἰούδα.

Εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ εἰκονίζονται, ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: α) οἱ ἄγιοι Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, β) ἡ Μετάδοσις καὶ ἡ Μετάληψις, γ) ἡ Θεοτόκος Δεομένη, μετὸν Χριστὸν ἐν μεταλλίῳ πρὸ τοῦ στήθους τῆς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν:

Η ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ

Ἐκατέρωθεν αὐτῆς οἱ ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ.

Εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ἀνατολικοῦ τοῖχου παρίστανται: α) ἡ Ἄκρα Ταπεινώσις καὶ ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος, β) οἱ ἄγιοι Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς (Πί ν. 323 α) καὶ Κοσμάς ὁ Ποιητής, γ) ἡ Ἀνάληψις (ἐκατέρωθεν τῆς Θεοτόκου, μετὸν Θεομήτορα εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμιχόριον).

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἁγίου Νικολάου εὐρίσκονται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, καλυπτόμεναι ἀπὸ ἄλλα καὶ παρουσιάζουσαι ρωγμὰς, διογκώσεις καὶ ἀπολεπίσεις. Τὰ χαρακτηριστικὰ γράφονται διὰ μέλανος, αἱ βαθυκάστανοι σκιαὶ καταλαμβάνουν μεγάλην ἔκτασιν, ἐλάχιστα εἶναι τὰ φῶτα. Πιθανῶς ἀνάγονται εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 15ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰ. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱ. Λαμπρίδου μνημονευομένη ἐπιγραφὴ τοῦ ΖΡΛΕ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου (=1627), ἥτις δὲν σφάζεται, θὰ ἀνεφέρετο μᾶλλον εἰς μεταγενέστερον στρῶμα ζωγραφικῆς, μὴ σφζόμενον (Ζαγοριακά, σ. 27). Ὡς ὁ ἴδιος σημειοί, κάτωθι τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ 1627 ἐφαίνετο «καὶ ἄλλη ζωγραφία».

Τὸ διάτρητον ξυλόγλυπτον τέμπλον μετὰ παραστάσεις φυτῶν, πτηνῶν καὶ μυθικῶν δντων, ἀνάγεται εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 18ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰ. Κατεγράφησαν αἱ ἀκόλουθοι εἰκόνες:

1) Θεοτόκος Ὁδηγήτρια, τοῦ 17ου πιθανῶς αἰῶνος, πολὺ ἀπολεπισμένη. Διαστ. 94 x 66 ἐκ.

2) Χριστὸς Παντοκράτωρ, τοῦ 1818. Διαστ. 77 x 49,5 ἐκ.

3) Πρόδρομος, ἔργον τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, διαστ. περ. 77 x 49,5 ἐκ.

4) Ἅγιος Νικόλαος τοῦ ἰδίου ἐπίσης τεχνίτου, διαστ. περ. 77 x 49 ἐκ.

5) Χριστὸς Παντοκράτωρ τοῦ 1780. Διαστ. 81 x 48,5 ἐκ.

6) Ἅγιος Χαράλαμπος, 18ου - 19ου αἰ., διαστ. περ. 73 x 29 ἐκ.

Πρὸ τοῦ νοτίου τοῖχου τοῦ ναοῦ κεῖται ἀρράβδατος κίων ἐκ φαιοῦ λίθου, ἀποκεκρουμένος ἄνω, ὕψους 86 καὶ διαμέτρου 31 ἐκ. Εἰς τὸ ἱερὸν εὐρίσκεται λιθινὸν κιονόκρανον ἀμφικιονίσκου ἀκόσμητον, διαστάσεων 17 x 18 x 44/33 ἐκ.

ΑΡΙΣΤΗ (πρόφην ΑΡΤΣΙΣΤΑ)

1. Κοίμησις

Ὁ ναὸς οὗτος, ὁ μεγαλύτερος τῆς Ἀρίστης, εἶναι τρίκλιτος βασιλικὴ μετὰ «γυναικείου» (νάρθηκος) καὶ ἀνοικτῆς στοᾶς κατὰ τὴν βορείαν πλευράν. Πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐκ γύψου ζωικὴ καὶ φυτικὴ ἔξεργος διακόσμησις τῶν κιονοκρανῶν καὶ τῶν ἀντύγων καὶ μετώπων τῶν συνδεόντων τοὺς κίονας τόξων. Αἱ εἰς τὴν ἄνω ζώνην τῶν τοίχων συνθέσεις πλαισιοῦνται ἀσαύτως ὑπὸ ἀνθοπλοκάμων ἐκ γύψου (Πί ν. 323 β).

Ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος διὰ τοιχογραφιῶν τοῦ 1806, ἔργων Καπεσοβιτῶν ζωγράφων, ὡς διδάσκει ἡ ὑπεράνω τῆς βορείου θύρας γραπτὴ ἐπιγραφὴ, ἔχουσα οὕτω:

ΑΝΙΣΤΟΡΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕ|ΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ | ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΑΓΙΟΥ | ΒΕΛΛΑΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ, ΕΠΙΤΡΟΠΕΥ(ΟΝ)ΤΟΣ ΤΟΥ ΤΕ | ΑΙΔΕΣΙΜΩΤΑΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ | ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΑΥΤΗΣ Κ(ΑΙ) ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΥΙΟΥ ΑΝΑΝΙΟΥ, ΔΙΑ ΣΥΝ|ΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΑΥ|ΤΗΣ Κ(ΑΙ) ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΤΟΥ ΤΕ ΙΩΑΝΝΟΥ, ΥΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ(ΑΙ) ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, ΤΩΝ ΕΚ ΚΑ|ΠΕΣΟΒΟΥ ΟΡΜΟΜΕΝΩΝ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΩΣ' ΕΤΟΣ ΤΟ ΩΤΗΡΙΟΝ | ΕΝ ΜΗΝΙ ΙΟΥΛΙΟΥ, Κ'.

Ἡ ἡμετέρα ἀνάγνωσις ἐλάχιστα διαφέρει τῶν τοῦ Ἱ. Χατζηγιάννη (ΕΒΒΣ Β' (1925), σ. 327, ἀριθ. 32) καὶ Χρ. Σούλη ('Ἠπ. Χρον. 9 (1934), σ. 106 - 107, ἀριθ. 95).

Και ἐδῶ, ὡς και εἰς τοὺς πλείστους τῶν ναῶν τῆς περιοχῆς, εἰκονίζονται κάτω μὲν ὀλόσωμοι ἅγιοι, ὑπεράνω αὐτῶν στηθάρια ἁγίων περιβαλλόμενα ὑπὸ κληματίδων καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτην ζώνην συνθέσεις. Εἰς τὰς ἀντυγὰς καὶ τὰ μέτωπα τῶν τόξων παρίστανται ὡσαύτως στηθάρια ἁγίων, περιβαλλόμενα, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὑπὸ πλοχμῶν καὶ ἀνθικοῦ διακόσμου ἐκ γύψου.

Τὸ τέμπλον, ὁ ἄμβων καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος εἶναι ξυλόγλυπτοι, μὲ διάκοσμον φυτικῶν εἰς διάτρητον τεχνικὴν.

Εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν φυλάσσονται:

1) Σταυρὸς ἁγιασμοῦ ξυλόγλυπτος μὲ παραστάσεις τῆς Βαπτίσεως, τῆς Σταυρώσεως καὶ ἀνατεσσάων ἁγίων, ἐντὸς μεταλλίνης ἐπενδύσεως. Διαστ. 23,5 x 10,5 ἐκ., διάμ. βάσεως 8,8 ἐκ.

2) Σταυρὸς ἁγιασμοῦ ξυλόγλυπτος μὲ τὰς αὐτὰς παραστάσεις, ἐντὸς χαλκίνης ἐπενδύσεως. Διαστ. 27 x 10 ἐκ., διάμ. βάσεως 10,5 ἐκ.

3) Ἀργυρᾶ λειψανοθήκη μὲ ἔκτυπον διάκοσμον ἀνθέων. Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν εἰκονίζεται ἡ Ἁγία Τριάς (Πατήρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα) καί, μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐν μεταλλίῳ, ἡ Θεοτόκος γονυπετὴς στεφομένη ὑπὸ δύο ἀγγέλων. Ἐπὶ τοῦ καλύμματος ἡ ἐπιγραφή:

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΟΙΒΟΤΙΟΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΚΑΙ ΣΠΗΛΑΙΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΑΡΤΖΗΤΑΝ, ΓΕΓΟΝΕ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1809 ΚΑΤΑ ΜΑΙΟΝ.

(Περὶ τῆς μονῆς ταύτης, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν ἐπιγραφήν, βλ. κατωτέρω).

2. Ἅγιος Ἀθανάσιος

Τρίκλιτος αἶθουσα μὲ τετρακλινὴ στέγην καὶ ἡμικυκλικὴν ἀψίδα. Ξυλόγλυπτος ὄροφή μὲ γραπτὰ φυτικά κοσμήματα, στηριζομένη ἐπὶ δύο σειρῶν ἐκ τεσσάρων ξυλίνων δοκῶν (Πί ν. 324 α - β). Ἐπίχρυσον ξυλόγλυπτον τέμπλον πολὺ ἐξεργον, διάτρητον εἰς ὀρισιμένα σημεῖα, μὲ διάκοσμον φυτῶν καὶ πτηνῶν ραμφιζόντων ὄφεις (Πί ν. 324 γ). Αἱ εἰκόνες ἀνάγονται ἴσως εἰς τὸν 18ον αἰ., φέρουν ὅμως πολλὰς ἐπιζωγραφῆσεις.

3. Ταξιάρχης

Μονόχωρος αἶθουσα ἄνευ τοιχογραφιῶν, μὲ τέμπλον καὶ εἰκόνας νεωτάτας, πλὴν δύο δεσποτικῶν ἀνηρτημένων εἰς τὸν βόρειον τοῖχον, ἀναγομένων εἰς τὸν 18ον αἰ. καὶ εἰκονιζουσῶν τὸν Χριστὸν Παντοκράτορα (διαστ. 65,5 x 38,5 x 3 ἐκ.) καὶ τὴν Θεοτόκον Ὁδηγήτριαν (διαστ. 66 x 42,5 x 3 ἐκ.).

4. Μονὴ Σηπλαιωτίσσης

Ἡ μονὴ αὕτη ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸν Λαμπρίδην (Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων, Α', σ. 58. Ἠπειρωτικά Μελετήματα, Η', σ. 47) τὸ 1579, καὶ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὑψοῦται εἰς τοὺς πρόποδας βραχῶδους λοφίσκου, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Βοϊδομάτη, εἰς ἀπόστασιν 45' ἀπὸ τῆς Ἀρίστης (Πί ν. 325 β). Τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ ναοῦ εἶναι μονοκάμαρον μετὰ τροῦλλου, τὸ δυτικὸν σταυρεπίστεγον. Ὁ νότιος τοῖχος κοσμεῖται κάτω ἀπὸ τὸν τροῦλλον μὲ δύο διπλᾶς σειρὰς πλίνθων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἄλλαι πλίνθοι εἶναι τοποθετημέναι διαγωνίως. Πινάκιον εἶναι ἐντετειχισμένον ὑπὸ τὸ νότιον ἀέτωμα τῆς ἐγκαρσίας καμάρας. Ἡ τρίπλευρος ἀψὶς διαρθροῦται διὰ τυφλῶν ἀψιδωμάτων.

Ὁ ναὸς κοσμεῖται ὑπὸ τοιχογραφιῶν κατὰ τὸ σύνθετος σύστημα: Κάτω, ὀλόσωμοι ἅγιοι, ἐγκόλπια μὲ προτομάς ἁγίων εἰς δευτέραν ζώνην καὶ ὑπεράνω αὐτῶν εὐαγγελικαὶ σκηναὶ. Τὰς χρονολογίας κτίσεως καὶ ἱστορήσεως διδασκόμεθα ἀπὸ ἐπιγραφὴν γεγραμμένην ὑπεράνω τῆς νοτίας θύρας, τὴν ὁποίαν καὶ δημοσιεύομεν, διότι αἱ ἀναγνώσεις τῶν Ἱ. Κατζηγιάννη (ΕΕΒΣ Β' (1925), σ. 327, ἀριθ. 31), Χρ. Σούλη (Ἠπ. Χρον. 9 (1934), σ. 92, ἀριθ. 32) καὶ Ἀ. Παπακώστα (Παναγία « ἡ Σηπλαιωτίσση », Μεσαιωνικά Γράμματα Γ' (1936) σ. 55) δὲν εἶναι ἄμοιροι σφαλμάτων.

ΟΥΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ Θ(ΕΟΤ)ΚΟΥ | ΤΟ ΕΙΣ ΟΝΟΜΑ ΤΙΜΩΜΕΝΟΝ ΕΠ ὈΝΟΜΑΤΙ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΣΠΗΛΑΙΟΤΙΣΣΑΣ | ΟΙΚΟΔΟΜΗΘΗ ΥΠΟ ΤΩΝ ΟΣΙΩΤΑΤΩΝ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΙΩΑΚΕΙΜ Κ(ΑΙ) ΣΟΦΡΟ[ΝΙΟΥ] ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΑΧΞΕ | ΜΕΤΑ ΔΕ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΧΙΛΙΟΥΣ ΑΧΟΓ ΘΕΙΟ ΖΗΛΩ ΚΙΝΗΘΗΣ | ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΩΣΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΣΕΝ ΟΥΤΟΝ ΤΟΝ ΘΕΙΟΝ ΝΑΟΝ ΩΣ ΚΑΘΩΣ ΟΡΑΤΑΙ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ | ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ Μ(ΗΤ)ΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΥ) ΕΝ ΔΕ ΤΗ ΕΠΑΡΧΙΑ ΒΕΛΛΑΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΚΗΟΥ Κ(ΑΙ) ΟΥΤΩΣ ΕΤΕΛΕΙΘΘΕΙ | ΔΙΑ ΧΗΡΟΣ ΤΩΝ ΤΑΠΙΝΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΙΩΑΝΟΥ Κ(ΑΙ) ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Κ(ΑΙ) ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΟΕΜΒΡΙΩ Θ.

Τὸ ξυλόγλυπτον τέμπλον (Πί ν. 325 α), μὲ πλούσιον φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν διάκοσμον, ἀνάγεται καὶ αὐτὸ εἰς τὸν 17ον αἰ., ὡς καὶ αἱ σκαφιδωταί, βορειοελλαδικῆς τέχνης, δεσποτικαὶ εἰκόνες τοῦ ἐνθρόνου Παντοκράτορος (διαστ. 81 x 53 x 3 ἐκ.) καὶ τῆς Ὁδηγήτριας (διαστ. 66 x 54 x 3,5 ἐκ.) καὶ τὸ βημόθυρον μὲ τὰς συνήθεις παραστάσεις δύο προφητῶν, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τεσσάρων ἱεραρχῶν (διαστ. 139 x 30 καὶ 156 x 34 ἐκ.).

Εἰς τὸ ἡγουμενεῖον ὑπάρχει τζάκι μὲ γραπτὸν φυτικὸν διάκοσμον καὶ τὴν ἐπιγραφήν: 1874 / Ἑ-
γούμενος Καλλ[ίνικ]ος Ἱερωμόναχος / . . . . .
Μοναστηρίου . . . . . / Διὰ χειρὸς Γεωργίου Ἀνα-
στασίου ἐκ Χιονά|δων / Μαρτίου 30.

Ἐπὲρ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν μονὴν σφύζονται τοιχογραφίαι, ἀφ' ἐνὸς μὲν τοῦ ἀρχαγγέλου Μι-
χαὴλ πατοῦντος ἐπὶ ἀνδρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς
Θεοτόκου Πλατυτέρας μεταξύ δύο ἀγγέλων, δε-
ξιᾷ τῆς ὁποίας εἰκονίζονται τέσσαρες προφήται,
κρατοῦντες ἠνεωγμένα εἰλητάρια, ἐντὸς ἐγκολ-
πίων περιβαλλομένων ὑπὸ κληματίδος (Πί ν.
326 α). Ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τῆς Θεοτόκου
ἡ ἐπιγραφή:

Η ΚΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΓΕΛΩΝ

Ἡ κάτωθι τῆς τελευταίας ταύτης παραστάσεως
ἐπιγραφή ἔχει μερικῶς καλυφθῆ δι' ἀσβεστοχρί-
σματος. Ἡδυνήθην νὰ ἀναγνώσω μόνον τὰ ἐξῆς:

ΑΝΙΓΕΡΘΗΣΑΝ ΤΑ [Τ]ΗΧΗ ΕΚ ΒΑΡΑΘΡΩΝ ΗΓΟΥΝ
Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΔΗ ΕΣΟΔΟΥ Κ(ΑΙ) ΔΑΠΑΝΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΗΕ-
ΡΟΜΟΝΑΧΙΣ... | ΔΑΜΙΑΝ[ΟΥ] ΕΝ ΕΤΙ ΣΟΤΗΡΙΩ
ΑΨΑΓ: ΗΕΤΩΡΗΘΗ ΤΟ ΘΕΟΤΟΚΙΟΝ ΟΥΤΟ ΤΟΥ ΔΙΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝ(ΕΥΟΝ)ΤΟ(Σ) Κ(ΑΙ)... . . . .

Τὴν ἐπιγραφήν εἶχεν ἀναγνώσει πρὶν ἢ καλυ-
φθῆ δι' ἀσβέστου ὁ Ἄγγ. Παπακώστας (Ἐ.ἀ., σ.
59' πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Βοϊδομάτης καὶ τὰ μνη-
μεῖα του, Νέος Κουβαρᾶς Α' (1961), σ. 149-
150).

Αἱ τοιχογραφίαι αὐταὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου,
μὲ πρασινωπᾶς σκιάς, ἐρυθρωπὴν σάρκα καὶ πολ-
λὰς λευκὰς ψιμυθιάς, ἀντιγράφουν καλὰς κρη-
τικὰς εἰκόνας τοῦ 17ου αἰ.

ΑΓ. ΜΗΝΑΣ

Περὶ τῶν μνημείων τῆς περιφερείας Ἁγίου
Μηνᾶ διέλαβεν ὁ Φ. Πέτσας, Τὸ Καστράκι στὸ
Δυτικὸ Ζαγόρι, Ἁφιέρωμα εἰς τὴν Ἡπειρον εἰς
μνήμην Χριστοῦ Σούλη, Ἀθῆναι, 1956, σ. 81 -
94.

ΒΙΤΣΙΚΟ (ΒΙΚΟΣ)

1. Ἁγιος Τρύφων

Τρίκλιτος βασιλικὴ καλυπτομένη ὑπὸ τετρα-
κλινοῦς στέγης (μισὸς κεντρί), ἐπὶ τῆς ὁποίας
βαίνει μικρὸς τροῦλλος μὲ κυκλικὴν σφενδόνην.
Κατὰ τὴν βορειαν πλευρὰν ὑπάρχει ἀνοικτὴ στοᾶ
καὶ εἰς τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν κωδωνο-
στάσιον μὲ τὴν χρονολογίαν 1871. Αἱ τρεῖς ἀψί-
δες εἶναι ἐξωτερικῶς πολυγωνικαί.

Ὁ ναὸς εἶναι ἐσωτερικῶς ἀσβεστόχριστος.

Τὸ διάτρητον ξυλόγλυπτον τέμπλον, τῶν ἀρ-
χῶν πιθανώτατα τοῦ 19ου αἰ., φέρει τὴν συνήθη

διὰ τὴν ἐποχὴν διακόσμησιν: Ἄνθη καὶ ἔλικο-
εἰδεῖς βλαστοὺς εἰς τὰ θωράκια καὶ τὸ ἐπιστύλιον,
πτηνὰ ραμφίζοντα ὄφεις ἐν μέσῳ ἀνθέων καί,
ὑπεράνω αὐτῶν, δικοφάλους ἀετοὺς, ἀγγέλους καὶ
τὰ εὐαγγελικὰ σύμβολα εἰς τοὺς κίονας. Αἱ εἰ-
κόνες ἀνάγονται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰ.

2. Κοίμησις

Ὁ ναὸς οὗτος, κείμενος πρὸς Ν. τοῦ χωρίου,
οὐχὶ μακρὰν τῶν πηγῶν τοῦ Βοϊδομάτη, εἶναι
μονόχωρος αἶθουσα, ξυλόστεγος, καλυπτομένη
διὰ δικλινοῦς στέγης, μετὰ τριπλεύρου ἀψίδος.
Τοὺς τοίχους κοσμοῦν ἀγιογραφίαι λαϊκῆς τέ-
χνης τοῦ 18ου αἰ. εἰς τρεῖς σειράς· εἰς τὴν κατω-
τέραν εἰκονίζονται ὀλόσωμοι ἅγιοι (Πί ν. 326
β), εἰς τὴν δευτέραν στηθάρια ἅγιον περιβαλλό-
μενα ὑπὸ κληματίδων καὶ εἰς τὴν τρίτην εὐαγ-
γελικαὶ σκηναί. Ἡ σχετικὴ ἐπιγραφή, γεγραμ-
μένη μεταξύ Προθέσεως καὶ Ἁγίας Τραπεζῆς,
ἔχει ὡς ἐξῆς:

ΑΝΕΓΕΡΘΥ Κ(ΑΙ) ΗΕΤΩΡΗΘΥ Ο ΘΙΟΣ | Κ(ΑΙ) ΥΕΡΟΣ
ΝΑΟΣ ΤΙΣ ΗΠΕΡΑΓΙΑΣ | ΕΝΔΟΣΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΗΠΑΡΘΕ-
ΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ | ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ ΚΥΜΗΣΙΣ Κ(ΑΙ) ΕΠΗ|
ΣΚΟΠΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΕΛΕΣΤΑΤΟΥ | ΚΥΡΙΟΥ ΚΙΡ
ΠΑΥΣΙΟΥ Κ(ΑΙ) ΕΥΙΜΕ|ΡΕΒΟΝΤΟΝ ΗΕΡΕΟΝ ΓΕΟΡ-
ΓΙΟΥ ΙΕΡΕΟΣ) Κ(ΑΙ) ΥΚΟΝΟΜΟΥ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΟΤΕ
ΜΗΣ(ΑΝΑ) | ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Κ(ΑΙ) ΝΗΚΟΛΑΟΥ ΙΕΡΕΟΣ |
ΤΟΥ ΠΟΤΕ ΙΩ(ΑΝΝΟΥ) ΔΑΖΟ Κ(ΑΙ) ΕΠΗΤΡΟ|ΠΕΥΟΝ-
ΤΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε ΖΑΧΟΣ | Κ(ΑΙ) ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΕΜΟΥ ΤΟΥ
ΑΜΑΡΤΟΛΟΥ ΙΩ(ΑΝΝΟΥ) | Υ(Ε)ΡΕΟΣ Κ(ΑΙ) ΜΕΤΑ ΤΟΝ
ΤΕΚΝΟ ΑΥΤΟΥ ΕΚ | ΧΟΡΑΣ ΑΠΑΝΟ ΣΟΥΛΕΝΑ: ΕΤΟΥΣ
1773 | ΕΤΕΛΙΟΘΙ ΕΝ ΜΗΝ ΣΕΠΤΕΜΒΙΟΥ 20 | ΕΤΙ ΑΠΟ
ΠΑΗΣΥΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ 1738.

Εἰς τὰ γραπτὰ δίπτυχα τῆς Προθέσεως ἀναγι-
νώσκειται ἡ χρονολογία 1761.

Εἰς τὸ ἐπιστύλιον τοῦ ξυλογλύπτου τέμπλου, μὲ
ἐπίχρυσον πρόστυπον διάκοσμον ἀνθέων καὶ πτη-
νῶν, ἐπὶ ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ βάθους, εἶναι γε-
γραμμένη ἐντὸς κύκλου ἡ ἐπιγραφή:

ΗΕΤΩΡΙΘΗ ΤΟ ΤΕΜΠΛΟΝ ΔΗΑ | ΣΗΝΑΡΟΜΗΣ ΣΥ-
ΜΗΤΖΗ Δ(ΩΝ) ΕΓΡΗΠΗ|ΟΤΟΝ Κ(ΑΙ) ΒΗΤΣΙΟΤΟΝ
Κ(ΑΙ) ΕΥΗ|ΜΕΡΕΒΟΝΤΩΝ ΔΥΟΝΗΣΙΟΥ ΗΕΡΟ(ΜΟ)|ΝΑ-
ΧΟΥ: Κ(ΑΙ) ΔΗΑ ΧΗΡΟΣ ΕΜΟΥ ΤΟΥ ΕΥΤΕΛΗΣ ΔΟΥΛΟΥ
ΙΩΑΝΟΥ Κ(ΑΙ) ΝΕΟΝ ΚΤΗ|ΤΟΡΑ ΕΝ ΕΤΗ 1761 |
σεπτεμβρίου 2.

Εἰς τὸ ἀνώτερον τμήμα τοῦ τέμπλου, Μεγάλῃ
Δέησις μὲ ὑπερβολικῶς ραδινὰς ὀλοσώμους μορ-
φὰς κάτω ἀπὸ τόξα, μανιεριστικῆς ἐπτανησιακῆς
τέχνης τοῦ 18ου αἰ. (Πί ν. 327 α).

Κατεγράφησαν αἱ ἐξῆς εἰκόνας :

1) Παντοκράτωρ ἐνθρονος βορειοελλαδικῆς τέ-
χνης (Πί ν. 327 β). Κάτω δεξιὰ ἡ ἐπιγραφή:

ΕΠΟΙ (Ε)ΤΟΥΣ ΑΧΨΔ (= 1694) = ΔΟΙΑ ΧΟΙ|ΡΟΣ
ΙΩ(ΑΝΝΟΥ).

Διαστ. 81 x 44 ἐκ.

2) Θεοτόκος Πλατυτέρα, ἔργον τοῦ ἰδίου τεχνίτου. Διαστ. 81 x 44 ἐκ.

3) Πρόδρομος πτερωτός κατενώπιον. Κάτω ἀριστερά ἢ κεφαλὴ του. Καί ἡ εἰκὼν αὕτη, σκαφιδωτὴ ὡς καὶ αἱ δύο προηγούμεναι, εἶναι ἔργον τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου. Διαστ. 80 x 38 ἐκ.

4) Κοίμησις τῆς Θεοτόκου καὶ δώδεκα εὐαγγελικαὶ σκηναί. 18ου πιθανῶς αἰ. Διαστ. 72 x 47 x 4 ἐκ.

3. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος

Ξυλόστεγος μονόχωρος ναῖσκος μετ' ἐγγεγραμμένην ἀψίδα, ἀπέχων ἡμίσειαν ὥραν δυτικῶς τοῦ χωρίου. Ξυλόγλυπτον τέμπλον μετ' ἀδιάκομον ἀνθέων καὶ πτηνῶν, ὁμοιάζον πρὸς τὸ τῆς Κοιμήσεως. Βημόθυρον μετ' ἄσυνήθεις παραστάσεις Εὐαγγελισμοῦ, δύο προφητῶν καὶ τεσσάρων ἱεραρχῶν κάτω ἀπὸ ἔξεργα τόξα. Ὁ ναὸς δὲν εἶναι τοιχογραφημένος· αἱ εἰκόνες εἶναι ἀνάξιαι λόγου.

ΠΑΠΙΓΚΟΝ

1. Ἅγιος Βλάσιος

Εὐρύχωρος τρίκλιτος βασιλικὴ καλυπτομένη διὰ φουρνικῶν, μετ' ἀνοικτὴν στοᾶν κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν καὶ προστώα πρὸ τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας θύρας. Εἰς τὴν νοτιανὴν πλευρὰν ἡ ἀνάγλυφος χρονολογία 1851. Τέμπλον καὶ εἰκόνες τοῦ 2ου ἡμίσεος τοῦ 19ου αἰ. Εἰς τὸ ἱερὸν φυλάσσεται ξυλόγλυπτος Μυστικὸς Δεῖπνος προερχόμενος ἀπὸ παλαιὸν τέμπλον.

2. Ἅγιος Γεώργιος

Βασιλικὴ τοῦ 1774, ἀνακαινισθεῖσα. Ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἡ ἐπιγραφή:

*ΧΕΙΡ ΕΥΤΕΛΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΚΑΠΕΣΟΒΙΤΟΥ. ΔΕΙΞΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΑ-
ΝΑΓΙΩΤΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ 1796.*

3. Παναγία

Μονόχωρος ναῖσκος, στεγαζόμενος διὰ καμάρας μετ' δύο ἐνισχυτικὰς ζώνας, μετ' ἁμυλοῦ τρούλλου ἄνευ σφενδόνης βαίνοντος ἐπὶ ἡμιχωρίων. Ἡ ἀψὶς εἶναι τρίπλευρος. Πρὸ τῆς προσόψεως ὑπάρχει προστώον μετ' τετρακλινὴν στέγην (μισὸ κεντρί). Ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος διὰ τοιχογραφιῶν τοῦ 18ου αἰ. Βορείως τῆς εἰσόδου εἰκονίζεται ὁ:

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΡΙΣΤΙΚΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ ΚΑΙ ΚΤΙΤΟΡ.

Τὸ τέμπλον εἶναι νεότερον, πλὴν τοῦ ἐπιστυλίου μετ' τὴν Θεοτόκον, τὸν Πρόδρομον καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐντὸς ἀναγλύφων πλαισίων, ἀναγομένου εἰς τὸν 17ον-18ον αἰ.

4. Γενέθλιον Θεοτόκου (Παλιουρῆ)

Μονόχωρος ναῖσκος μετ' ἐγγεγραμμένην ἀψίδα, 30' ΝΑ. τοῦ χωρίου. Ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς:

*ΔΙΑ ΔΑΙΑΝΗΣ ΚΑΙ ΣΙΝΑΡΟΜΗΣ ΤΟΥ ΤΙΜΗΟΤΑΤΟΥ
ΚΥΡΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ | ΣΤΑΜΑΤΗ ΚΑΛΛΙΜΕΡΙΑΡΗΣ, ΕΠΙ-
ΤΡΟΠΕΥΟΝ ΔΕ ΧΡΥΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟ|ΠΟΥΛΟΣ,
ΚΑΙ ΔΙΑ ΧΕΙΡ ΔΙΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΑΜΗΣ ΥΩΣ ΤΟΥ ΤΟ
ΕΚ ΚΩ|ΜΟΠΩΛΕΟΣ ΣΑΜΑΡΙΝΙΣ. 1373 ΙΟΥΝΙΟΥ 3.*

ΜΙΚΡΟΝ ΠΑΠΙΓΚΟΝ

Ταξιάρχει

Τρίκλιτος βασιλικὴ μετ' μικροῦ ὀκταγωνικοῦ τρούλλου νάρθηκος, τριῶν πολυγωνικῶν ἀψίδων, τοξωτῆς στοᾶς κατὰ τὴν νοτιανὴν πλευρὰν καὶ προστώου εἰς τὴν πρόσοψιν. Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς νοτίας θύρας ἡ χρονολογία 1808 ΜΑΙΟΥ 18. Διὰ τρητὸν ξυλόγλυπτον τέμπλον τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος. Αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων Γεωργίου (διαστ. 92 x 51 ἐκ.), Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (διαστ. 90 x 58 ἐκ.) καὶ Γεωργίου ἐπίππου (διαστ. 91 x 53 ἐκ.) φέρουν τὴν ὑπογραφήν Κωνσταντίνου Οἰκονόμου καὶ τὴν χρονολογίαν 1816.

ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ

Ἅγιοι Ἀνάργυροι

Ἡ Κλειδωνιά ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κονίτισης, ἀναφερόμεν ὁμοῦς τὸ εἰς τὴν περιφέρειάν της καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Βοῖδομάτη ναυδριῶν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, καθολικὸν ἄλλοτε μικρᾶς μονῆς, τῆς ὁποίας σφύζονται καὶ τὰ ἑρείπια τῶν κελλιῶν, διότι εὐρίσκεται εἰς ἴσην περίπου ἀπόστασιν καὶ ἀπὸ τοῦ Παπίγκου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, χωρίων τοῦ Δυτικοῦ Ζαγορίου.

Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι ἀπέχουν 45' βορείως τῆς μεταξύ Ἀρίστης καὶ Παπίγκου γεφύρας τοῦ Βοῖδομάτη. Ὁ ναὸς εἶναι μικρὰ καμαροσκεπῆς αἵθουσα, μετ' ἁμυλὸν κυλινδρικὸν τροδῆλον βαίνοντα ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς καμάρας, ὁ ὁποῖος ἐσωτερικῶς διαμορφοῦται ἐν εἴδει φουρνικοῦ. Ναὸς καὶ κελλία εἶναι ἠχοδομημένα διὰ πλακοειδῶν ἀσβεστολίθων συνδεομένων δι' ὀλίγου κονιάματος, ἄνευ παρεμβολῆς πλίνθων.

Ὁ ναὸς εἶναι κατάγραφος, ἀλλ' αἱ τοιχογραφίαι τῆς βορείου πλευρᾶς ἔχουν τελείως καταστραφῆ μέχρις ὕψους 2.50 μ. Εἰκονίζονται ὡς συνήθως, ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ὀλόσσωμοι ἅγιοι, στηθάρια ἁγίων καὶ εὐαγγελικαὶ σκηναί εἰς δύο ζώνας (Πί ν. 328 α-β). Τὸν ἁμυλωμένον τυφλὸν τροδῆλον κοσμεῖ ὁ Παντοκράτωρ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς Θεοτόκου, τοῦ Προδρόμου

καὶ δέκα ἀγγέλων, ἀπάντων στηθαίων, καὶ ὑπὸ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν, μετὰ τῶν συμβόλων των ἐντὸς ἐγκολπίων.

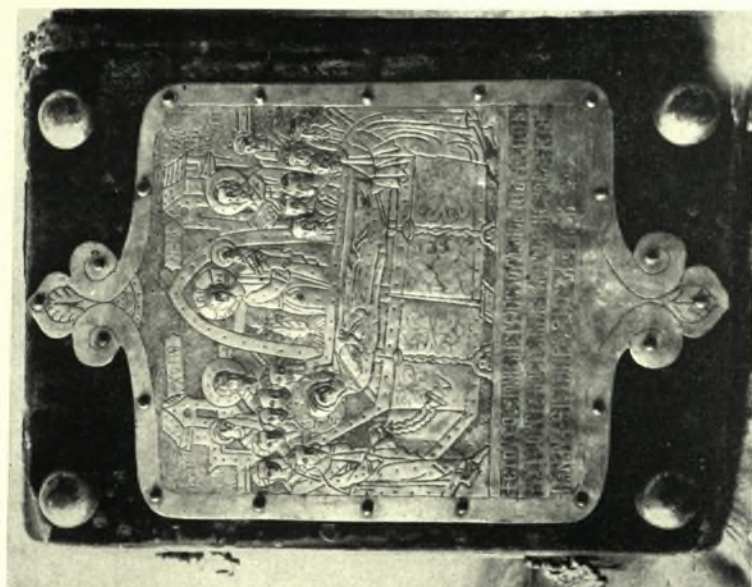
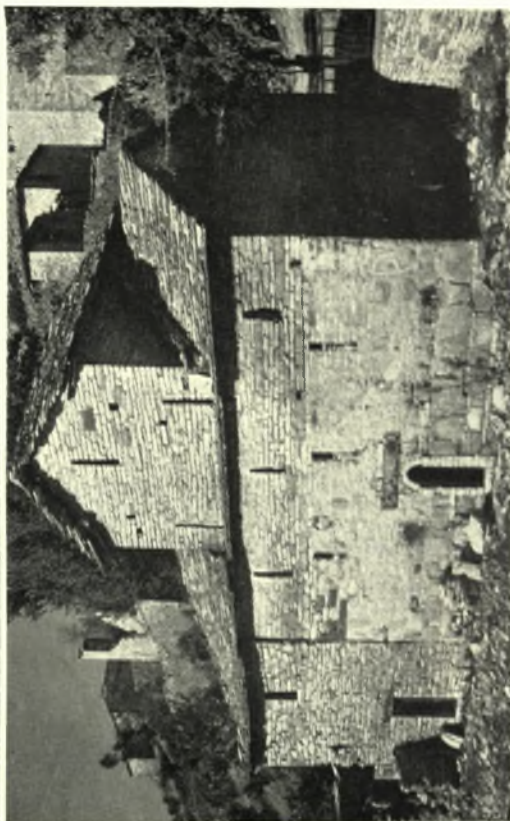
Ἡ ὑπεράνω τῆς θύρας γραπτὴ κτητορικὴ ἐπιγραφή εἶναι εἰς μερικά σημεῖα ἐξίτηλος:

ΟΥΤΟΣ Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ Κ(ΑΙ) ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ Ο ΕΙΣ ΟΝΟΜΑ ΤΙΜΩΜΕΝΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ ΑΝΑΓΓΙΡΩΝ ΚΟΣΜΑ Κ(ΑΙ) ΔΑΜΙΑΝΟΥ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΕΝ ΕΤΗ ΔΑΧΝΗ / ΚΑΙ ΑΝΕΣΤΩΡΙΘΗ ΔΙΑ ΣΙΝΔΡΩΜΗΣ ΚΟΠΟΥ ΤΕ Κ(ΑΙ) ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩ/ΤΑΤΟΥ ΕΝ ΕΙΕΡΟΜΩ- [ΝΑΧΟΙΣ].... ΓΕΡΜΑΝΟΥ Κ(ΑΙ) ΣΗΝΔΡΩΜΗΣ ΚΥΡΙ.. / ΚΙΝΙΚΟΥ, Κ(ΑΙ) ΙΩ..... / επη ετους.....

Τὸ ἐπιχρυσωμένον ξυλογλύπτον τέμπλον (Π ί ν. 329 α - β) φέρει πρόστυπον διάκοσμον κληματίδων καὶ πτηνῶν ἐπὶ ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ βάθους, ἀνάγεται δὲ πιθανώτατα εἰς τοὺς χρόνους ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ, περὶ τὸ 1660. Εἰς τὸ ἄνω τμήμα του εἰκονίζεται ὑπὸ τοξοστοιχίαν ἡ Μεγάλῃ Δέησις, ὑπεράνω δ' αὐτῆς ὁ Ἐσταυρωμένος μεταξὺ τῆς Μητρός Του καὶ τοῦ ἡγαπημένου μαθητοῦ. Ἐπὶ τοῦ ξυλογλύπτου βημοθύρου παρίστανται, ὡς συνήθως, ὁ Εὐαγγελισμὸς καί, εἰς μικροτέραν κλίμακα, οἱ προφητάνακτες Δαυὶδ καὶ Σολομῶν καὶ τέσσαρες ἱεράρχαι. Αἱ δεσποτικαὶ εἰκόνες χρονολογοῦνται εἰς τὸ 1815.

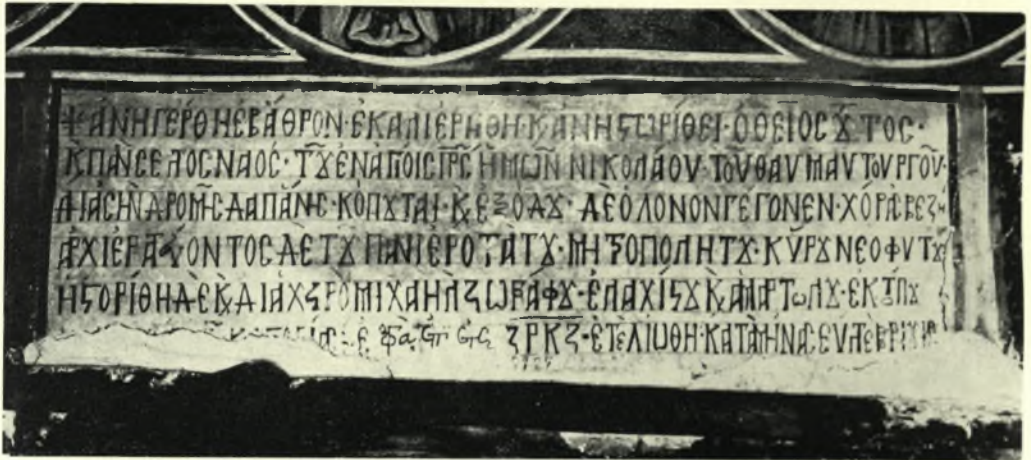
ΠΑΝ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

*

Δυτ. Ζαγόρι. Βίτσα : α. Ναός Κοιμήσεως. Στάχρωσις ειαγγελίου του 1626 (όπισθια ὄψις).
β. Οἰκία Ἁθων. Βασδέκη. Λεπτομέρεια ξυλίνης ὀροφῆς, γ. Ἅγιος Νικόλαος. Ἐπιγραφὴ ἀπὸ ΝΑ.

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. "Άγιος Νικόλαος Βίτσας: α. Κτητορική έπιγραφή, β. Τοιχογραφίαι του βόρειου τοίχου

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

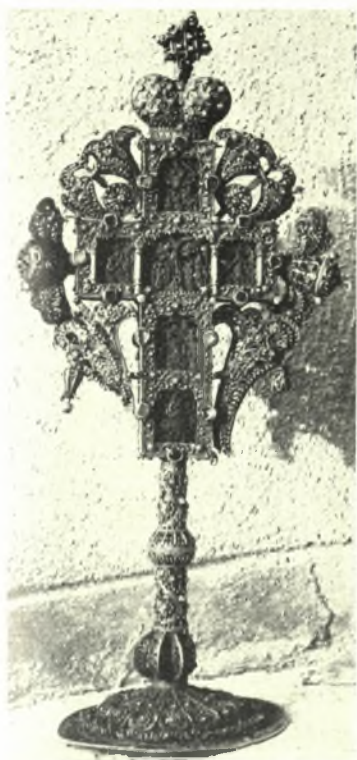
Δυτ. Ζαγόρι. Βίτσα: α. "Άγιος Νικόλαος. Τοιχογραφία έγκαρσίας καμάρας, β. Μονή Προφήτου 'Ηλίου. Έπιτάφιος του 1661

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Αντ. Ζαγόρι. Μονη Προφήτου Ηλίας Βελούς: α. Λειψανοθήκη του 1790. Οπισθία όψη, β. Λειψανοθήκη γ. Κάλυμμα λειψανοθήκης, δ. Λειψανοθήκη χειρός Αγίου Σωζόντος (1790)

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

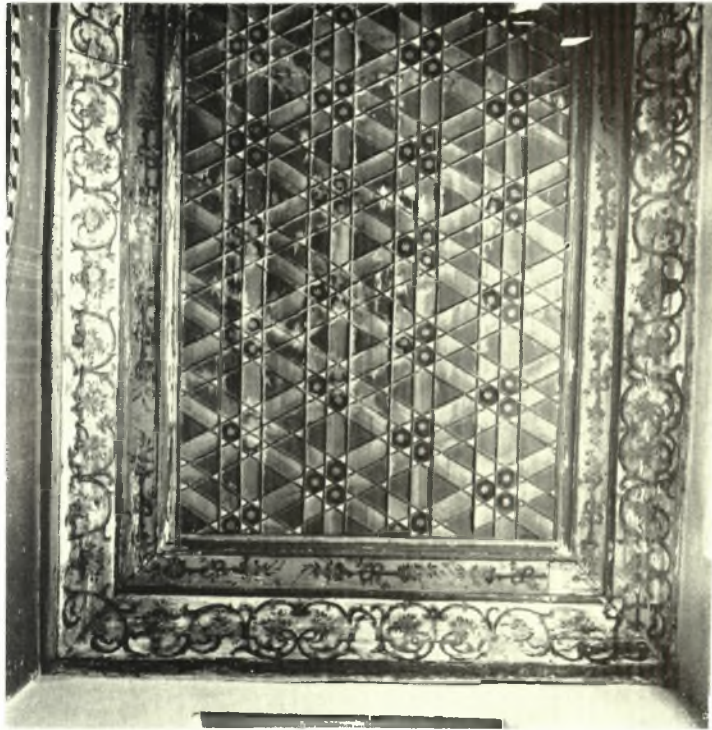
Δυτ. Ζαγόρι: α. Μονή Προφήτου Ἡλίου Βίτσας. Σταυρός άγιασμοῦ, β. Μονή Προφήτου Ἡλίου Βίτσας. Ποτήριον Μεταλήψεως τοῦ 1794, γ. Ἅγιος Μηνᾶς Μονοδενδρίου. Οἱ Ἅγιοι Σάββας καὶ Εὐθύμιος

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Ἅγιος Μηνᾶς Μονοδενδρίου: α. Τὸ τεταρτοσφαίριον τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ,
β. Δεύτερα Παρουσία νάρθηκος (λεπτομέρεια)

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Μονοδένδρι: α. Ἅγιος Ἀθανάσιος. Τμήμα τῆς ξυλίνης ὀροφῆς,
β. Ἅγιος Μηνᾶς. Τέμπλον

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Αυτ. Ζαγόρι. Μονή Ἁγίας Παρασκευῆς Μονοδενδρίου: α. Κτητορική ἐπιγραφή, β. Ἀπομυκτὴς τῆς Μονῆς, γ. Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Μονή Ἁγίας Παρασκευῆς Μονοδενδρίου: α. Ἡ σύζυγος τοῦ κτήτορος Θεοδώρα, β. Ὁ κτήτωρ Μιχαήλ ὁ Θεριανός

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

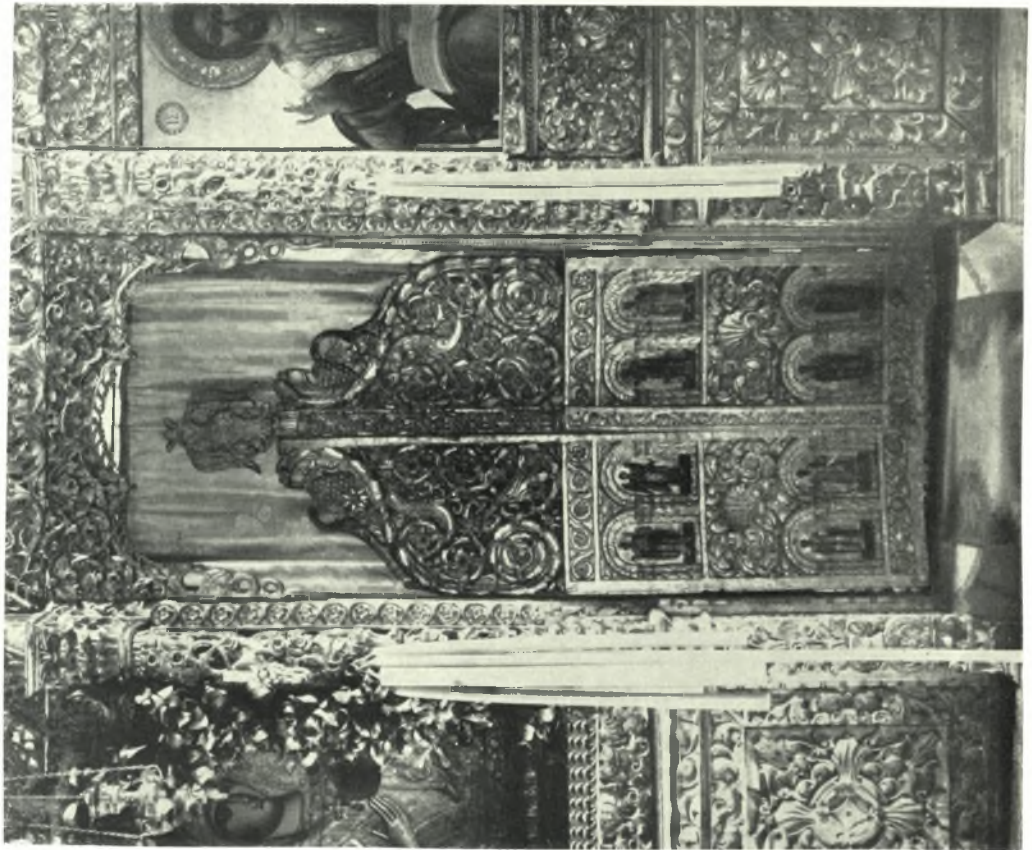

Δυτ. Ζαγόρι. Μονή Αγίας Παρασκευής Μονοδενδρίου: α. Λεπτομέρεια της γραπτής διακοσμήσεως της Αγίας Τραπεζής, β. Γραπτός διάκοσμος της τραπεζής της προβέσσεως, γ. Άγιος Αντώνιος (1689)

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Μονή Ευαγγελιστρίας Ἴνω Σουδενῶν: α. Ὁ εὐγενέστατος συνδρομητῆς καὶ Χρηστούδουλος Μαρτίνου ἐκ χορίων Καπεσόβου, β. Ἁγία Τριάς

Δυτ. Ζαγόρι. Μονή Ευαγγελιστρίας Ἄνω Σουδενῶν: α - β. Τμήμα τοῦ τέμπλου καὶ λεπτομέρεια αὐτοῦ

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Μονή Ευαγγελιστρίας Ἁνω Σουδενών: α - β. Προσβία καὶ ὄπισθια ὄνεις εὐαγγελίου

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Μονή Ευαγγελιστρίας Ἁνω Σουδενῶν: α. Εἰκὼν Ἁγίας Παρασκευῆς, β. Λειψανοθήκη

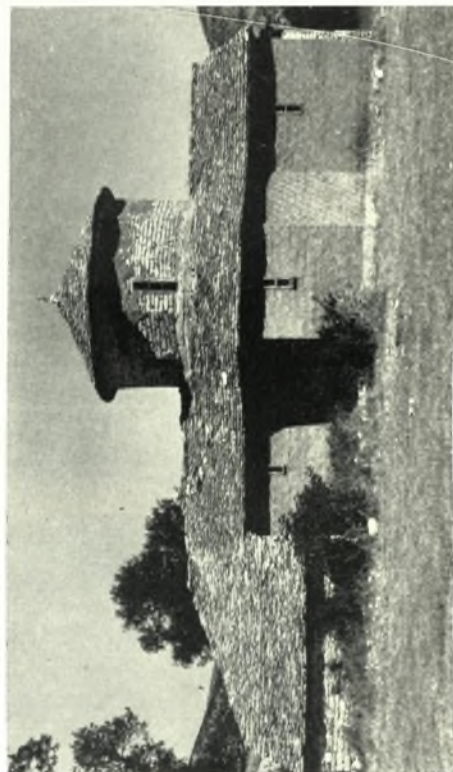
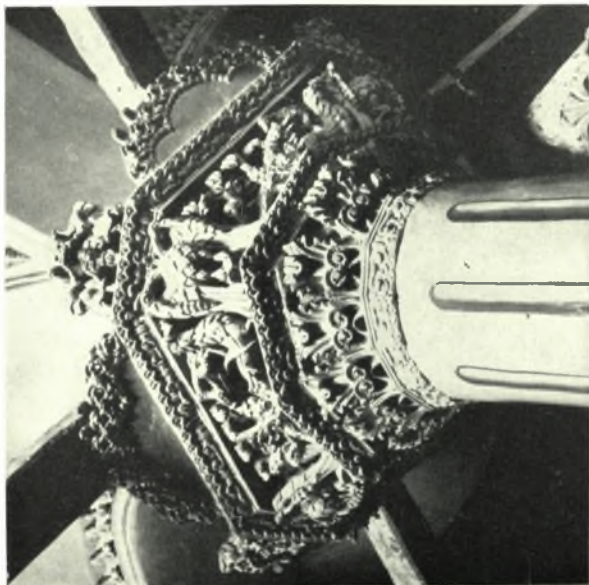
Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι: α. Ἅγιος Δημήτριος Ἄνω Σουδενῶν. Εἰκὼν Παντοκράτορος, β. Ἅγιος Ἰθανάσιος Κάτω Σουδενῶν. Ἄποψις ἀπὸ ΝΑ.

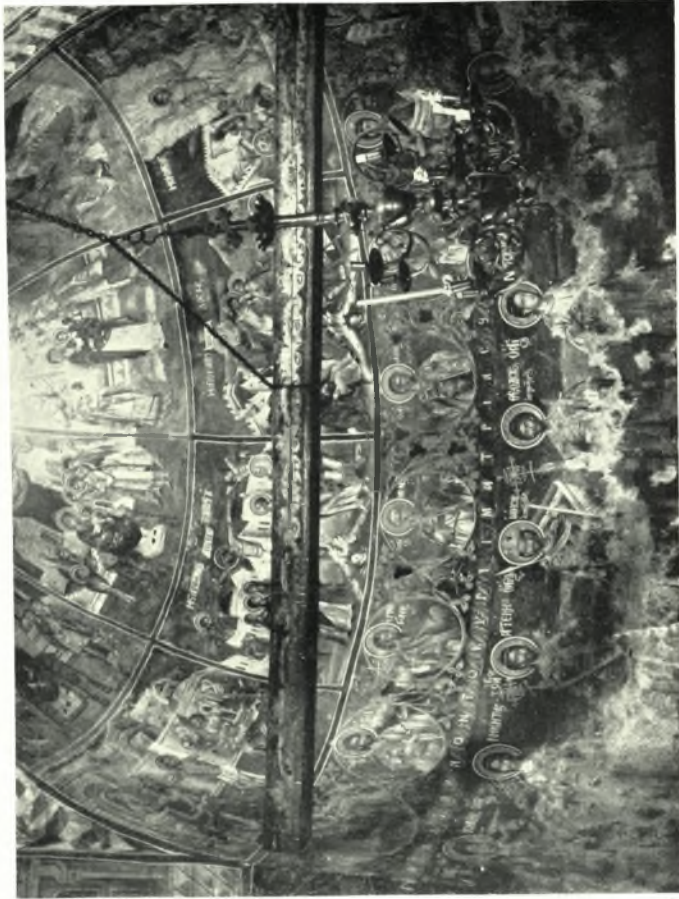
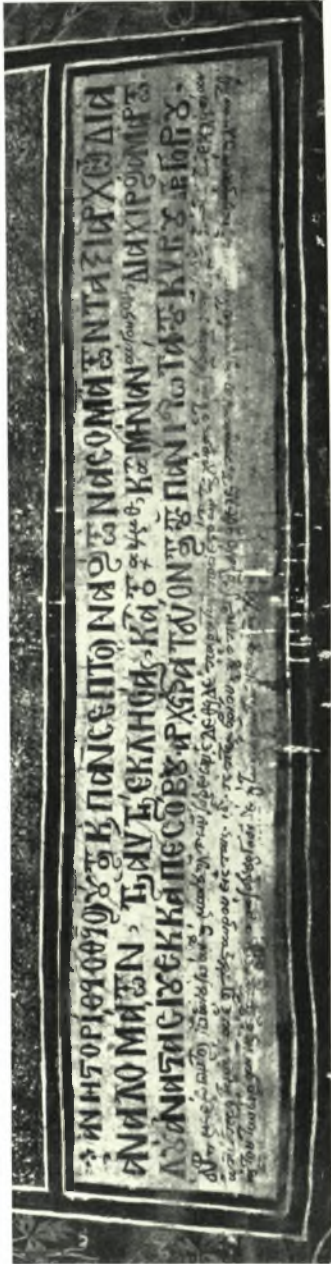
Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

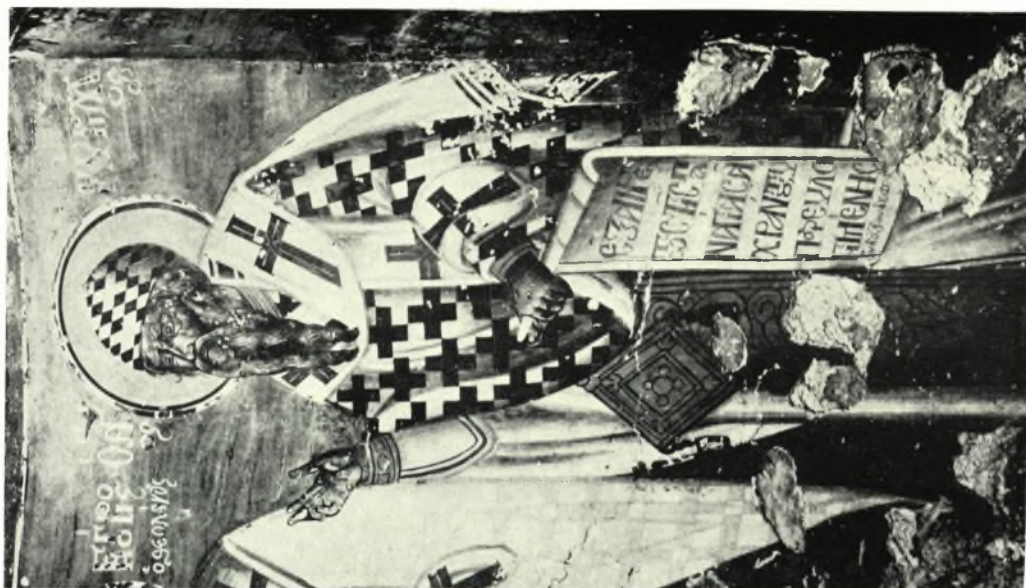
Δοτ. Ζαγγόρι. Κάτω Σουδενί: α. Άγιος Άθανάσιος. Το τέμπλον (λεπτομέρεια).
β. Άγιος Άθανάσιος. Κιονόκρανον, γ. Τάξιάρχει. Άποψη από Ν.

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Αυτ. Ζαγόρι. Ταξίαρχαι Κάτω Σουδενών: α. Κτητορική έπιγραφή, β. Το ΒΔ. λοφίον, γ. Αί τοιχογραφίαί του βόρειου χορού

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. "Άγιος Νικόλαος Κύτιω Σουδενών": α. "Όραμα "Άγιου Πέτρου "Αλεξανδρείας, β. "Άγιος Κύριλλος "Αλεξανδρείας

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

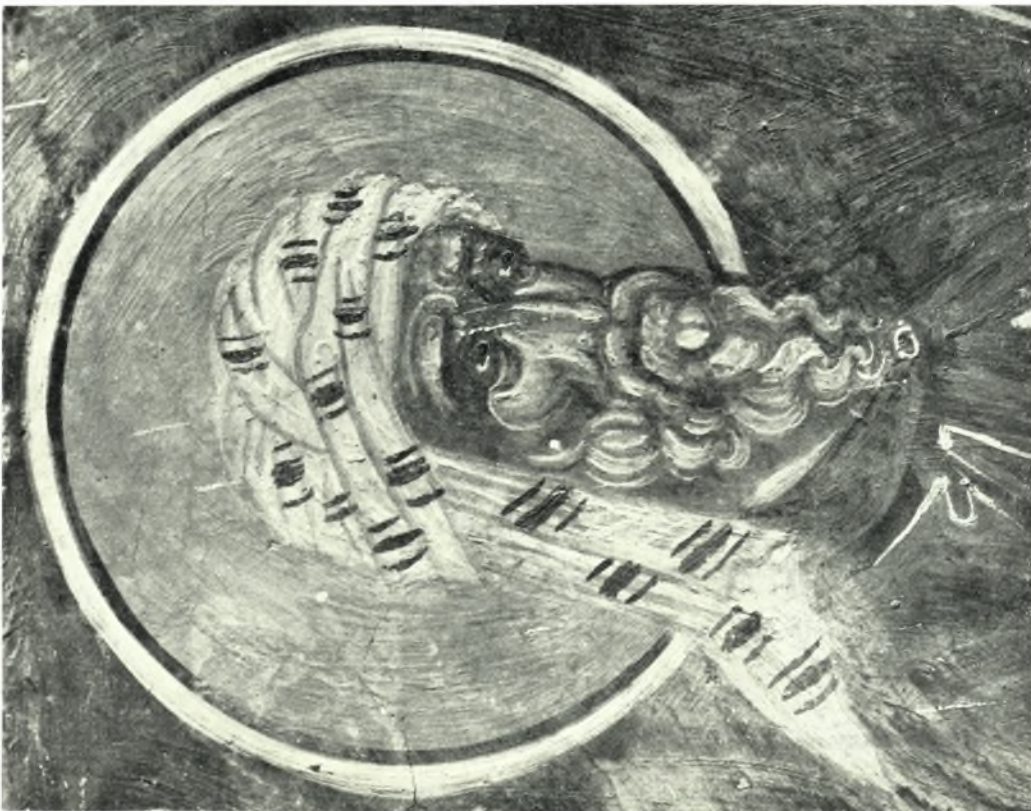
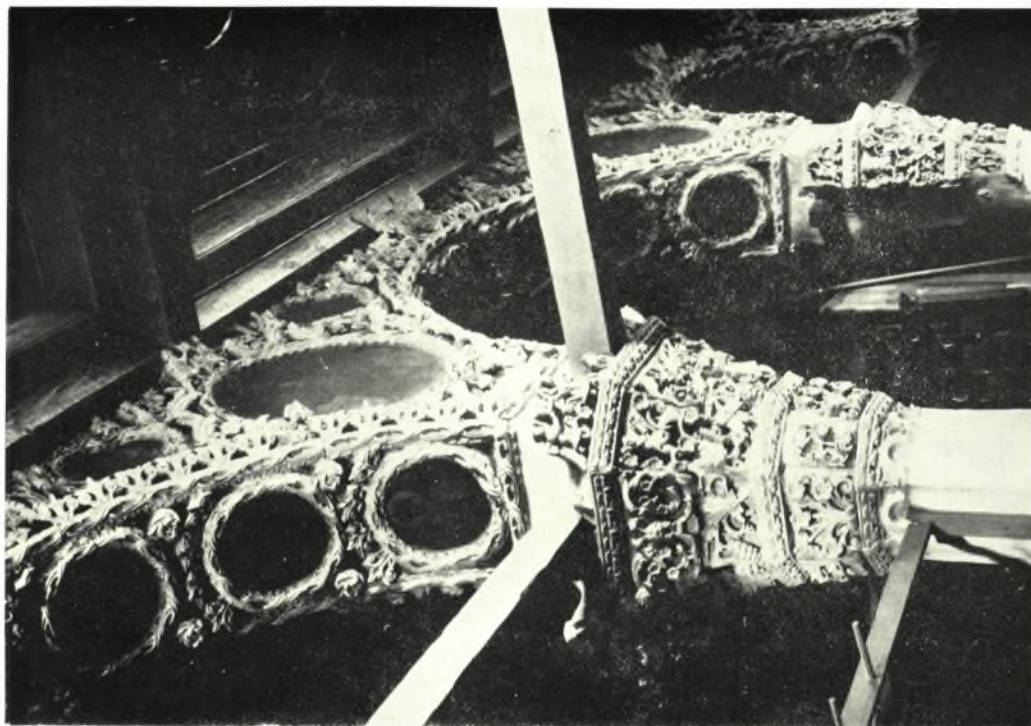
Δυτ. Ζαγόρι. Έλαφότοπος: α. Παναγία. Κοίμησις δυτικού τοίχου, β. Ναός Ἁγίου Νικολάου. Ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, γ. Ναός Ἁγίου Νικολάου. Νεομάρτυς Γεώργιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. "Άγιος Νικόλαος Καλυβίων Έλαφοτόπου: α - β. Προδοσία και Μυστικός Δείπνος (λεπτομέρειαι)

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

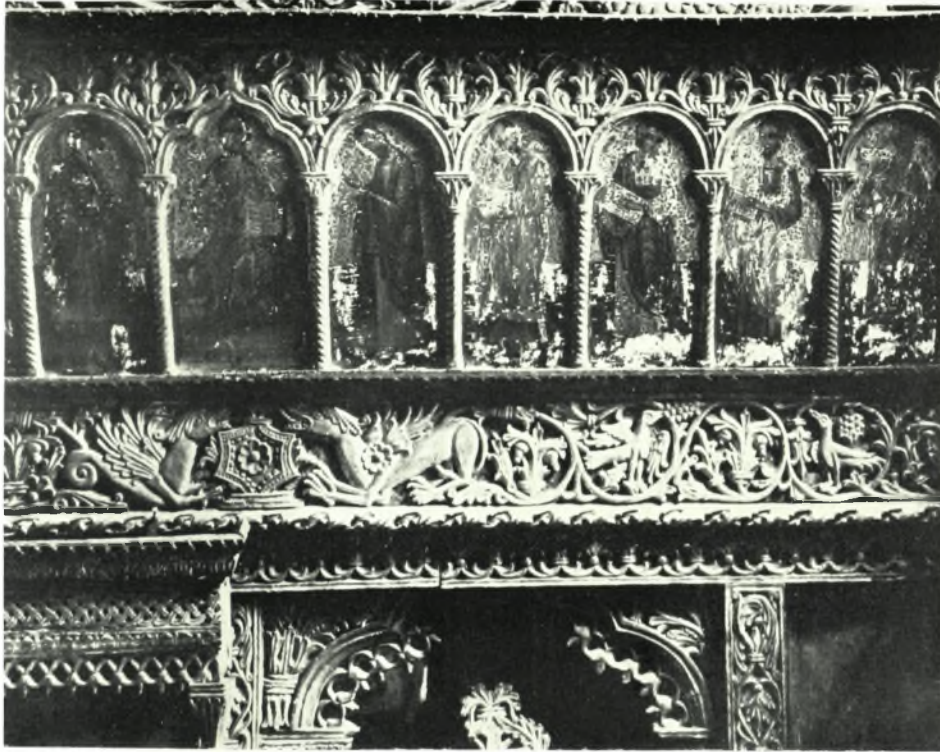
Δυτ. Ζαγόρι: α. Νιός 'Αγίου Νικολάου Καζυβίων 'Ελαφοτόπου, 'Αγιος 'Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός (Λεπτομέρεια),
β. Κοιμησις 'Αρίστης. Τοξοστοιχία

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Ἅγιος Ἀθανάσιος Ἀρίστης: α. Ὅροφή (λεπτομέρεια), β. Ἑυλίνη δοκός με γραπτὸν διάκοσμον, γ. Ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δυτ. Ζαγόρι. Μονή Σπηλαιωτίσσης Ἄριστης: α. Ξυλόγλυπτον τέμπλον (λεπτομέρεια),
β. Ἐποψὶς τῆς μονῆς

Π. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

